

IN LIMBURG BEREIKEN WE MEER!

2015

IN LIMBURG BEREIKEN WE MEER!

C
O A
L I T I E
A K K O
O R
D

IN LIMBURG BEREIKEN WE MEER!

2019

IN ACTIE VOOR EEN WELVAREND EN SOCIAAL LIMBURG

Inhoud

- 1 In Limburg bereiken we meer! 4**
- 2 Limburg in actie 8**
- 3 Limburg onbegrensd 16**
- 4 Limburg werkt en groeit 20**
- 5 Limburg voor elkaar 26**
- 6 Leven in Limburg 32**
- 7 Energie van Limburg 38**
- 8 Limburg leefbaar en groen 44**
- 9 Limburg verbonden en bereikbaar 52**
- 10 Limburg betaalbaar 56**

Portefeuilleverdeling 62

2015

**C
O A
LITIE
AKKO
O R
D**

CDA SP VVD PVDA D66

2019

In Limburg bereiken we meer!

1

‘De uitdagingen waar Limburg en haar inwoners in de komende jaren voor staan, vragen een voortgaande aandacht voor de brede agenda van economische structuurversterking en de daarbij behorende sociale agenda’.¹ Dat was het vertrekpunt voor de coalitieonderhandelingen en het is ook de rode draad van dit coalitieakkoord ‘In Limburg bereiken we meer!’.

De vijf coalitiepartijen, CDA, SP, VVD, D66 en PVDA, hebben een positieve blik op de toekomstige mogelijkheden van Limburg. Wij zien veel Limburgers eigen initiatief nemen. Wij zien ondernemers die kansen grijpen. Wij zien kennisinstellingen die de krachten bundelen. Wij zien maatschappelijke organisaties en culturele instellingen inspelen op de bewegingen en opgaven van de 21e eeuw. Meer maatwerk bieden, inspelen op de wensen van burgers, groepen en niet vervallen in oude reflexen binnen verouderde structuren. Overal in Limburg is het zichtbaar en voelbaar dat er reuring ontstaat wanneer burgers én (maatschappelijk geëngageerde) ondernemers gezamenlijk uitdagingen oppakken. Tegelijkertijd zijn er nog veel Limburgers die een beroep moeten doen op zorg, zonder baan zitten of bijvoorbeeld door een niet passende opleiding de aansluiting met de arbeidsmarkt dreigen te missen. Ook zij staan bij de coalitie volop in de aandacht, zodat zij aansluiting vinden bij die mogelijkheden en uitdagingen. Uitdagingen om binnen én buiten de gebaande paden samen te werken aan de toekomst van Limburg. Dat vraagt om een College van Gedeputeerde Staten en ambtelijke organisatie die voeling en binding met de samenleving heeft. Een College dat óók durft om letterlijk en figuurlijk buiten die gebaande paden en (provincie)grenzen te treden. Dat zijn wij verplicht aan onze burgers en partners. Een actief College, en waar nodig een ‘activistisch’ College, biedt ruimte aan nieuwe initiatieven, geeft richting aan Limburgse buitenkansen en neemt verantwoordelijkheid voor de zaken waarvoor zij aan de lat staat. Samen zijn we daarmee op weg om van Limburg de meest welvarende provincie van Nederland te maken!

Wij handelen vanuit vier uitgangspunten:

- 1 Economische structuurversterking kan niet zonder een krachtige sociale agenda en omgekeerd.
- 2 Wij denken én handelen vanuit een grensoverschrijdend perspectief.
- 3 Wij geven ruim baan aan die initiatieven van de Limburgse burger, de organisatie, de ondernemer en al onze partners, die Limburg welvarender, socialer en duurzamer maken.
- 4 Wij staan voor een zakelijke financiële investeringsstrategie met oog voor efficiency en effectiviteit.

De komende jaren zijn er belangrijke maatschappelijke opgaven voor Limburg waarin deze coalitie zijn tanden wil zetten. Teveel mensen staan nog aan de kant. Perspectief op werk biedt zowel in sociaal als economisch opzicht nieuwe kansen voor mensen. Gelukkig ligt er een stevige basis met de ingezette campusontwikkelingen, het MKB-fonds en het programma van de Limburgse kennisinstellingen (Kennis-As). Het is nu zaak om Limburg in brede zin hiervan te laten profiteren.

De veranderingen in de samenleving en het sociaal domein hebben grote inhoudelijke, organisatorische en financiële gevolgen voor burgers. Meer dan ooit moeten we ons afvragen ‘hoe gaan we met elkaar om’, en ‘waar mogen we op vertrouwen’? Daar is geen pasklaar antwoord op te geven. Voor Limburg ligt er in ieder geval een belangrijke gezamenlijke opgave om ervoor te zorgen dat mensen gezond en vitaal zijn. Werk en ondernemerschap bieden economisch perspectief. Een krachtige sociale agenda is daarbij nodig. Juist in deze transitie- en transformatiefase levert de Provincie toegevoegde waarde. We bundelen expertise en dragen goede voorbeelden actief uit. We stimuleren nieuwe innovatieve concepten en staan gemeenten in de uitvoering van de nieuwe taken daar waar nodig bij. Ook op het gebied van energie en duurzaamheid werken we aan een grootschalige transitie. De opgave

voor de Provincie is om duurzame alternatieven van energiebesparing, -opwekking en -opslag in samenhang op te pakken. Deze opgaven zijn niet van vandaag op morgen opgelost. Gelukkig heeft Limburg een sterk en sociaal middenveld; of dat nou gaat om cultuur, sport, maatschappelijke organisaties of burgerinitiatieven. In het mooiste decor van Nederland: de landschappelijke, natuurlijke en monumentale kwaliteiten van Limburg. We werken er hard aan om die kwaliteiten te behouden met oog voor de noodzakelijke vernieuwing en ruimte om te ondernemen, te leven en te genieten.

Ten slotte: Limburg grenst voor driekwart aan het buitenland. We zijn de meest internationale provincie van Nederland. Dagelijks steken tienduizenden Limburgers de grens over om te werken en te ondernemen of te recreëren. De coalitie intensificeert de komende jaren fors de euregionale en (economische) internationale samenwerking. Niet omdat dat nu een toevallige keuze is, maar omdat het noodzakelijk is. Limburgers die de grenzen durven over te steken maken de toekomst van Limburg. In symbolische zin, maar zeer zeker ook in praktisch geografische zin. Grensoverschrijdend denken én vooral ook handelen is een andere rode draad door alle programma's heen.

Om dit te bereiken dagen wij Limburgers, organisaties, partners en iedereen die mee wil doen, uit om te investeren in de toekomst van Limburg. Vanuit een pro-actieve houding zijn wij hen dienstbaar, door het 'weten wat er speelt' te combineren met een zakelijk en resultaatgericht coalitieakkoord. Daarbij hechten wij zeer aan een goede en levendige dialoog met Provinciale Staten.

Samen aan de slag, in Limburg bereiken we meer!

Limburg in actie!

2

De coalitiepartners delen de ambitie om Limburg welvarend en sociaal sterker te maken. Dat is het vertrekpunt. Van daaruit is het de gezamenlijke opdracht om te zorgen voor zowel continuïteit als vernieuwing. Continuïteit draagt bij aan een betrouwbare provinciale overheid. Het blijft noodzakelijk om verder te bouwen aan het wederzijds vertrouwen tussen de Provincie en zijn vele natuurlijke partners: uit de samenleving, het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Voor het uitwerken van onze ambitieuze agenda werken de coalitiepartijen voortdurend aan goede verhoudingen met de andere overheden (Europese Unie, Rijksoverheid, waterschappen, gemeenten, grensprovincies en buurlanden). Daarnaast is vernieuwing van groot belang om ervoor te zorgen dat de Provincie kansen uit nieuwe initiatieven en innovaties optimaal kan benutten. Zeker wanneer deze initiatieven voortkomen uit gemeenschappelijke waarden, de vrijheid om zichzelf te (kunnen) ontplooiën en dicht bij mensen gerealiseerd worden.

AANSLUITEN BIJ DE ENERGIE IN DE SAMENLEVING

Overal in Limburg is het zichtbaar en voelbaar dat er energie vrijkomt wanneer individuele en samenwerkende burgers en (maatschappelijk geëngageerde) ondernemers gezamenlijk de uitdaging oppakken om binnen én buiten de gebaande paden samen te werken aan de toekomst van Limburg. Op alle terreinen, van duurzaamheid tot zorg, en van een gezonde woonomgeving tot meer veiligheid, tonen burgers zelf hun betrokkenheid en zetten ze zich met elkaar in voor een betere samenleving. In de komende periode richten we het bestuur daarom met name op het creëren van ruimte voor waardevolle, innovatieve initiatieven van burgers en hun gemeenschappen. Zowel in (minder) regelgeving (deregulering) als bij het opstellen van (financiële) kaders. Daarbij betrekken we vanaf het begin actief burgers en maken we transparant wat we doen en welke keuzes we maken. Dit doen we met gepaste trots, geworteld in de samenleving. Daarnaast hecht deze coalitie

eraan dat transparantie en integriteit een prominente plek hebben in het denken en doen van het Provinciaal Bestuur.

COLLEGIAAL BESTUUR DAT HÉT VERSCHIL MAAKT

Leidend bij de agenda is de wens dat Gedeputeerde Staten zich als collegiaal bestuur richten op de uitvoering, om daarmee concreet het verschil te maken. Dit betekent dat elk lid van Gedeputeerde Staten een bestuurlijk activistische houding inneemt midden in de samenleving en tussen (maatschappelijk geëngageerde) ondernemers. Proactief handelen, het maximaal benutten van de initiatieven van Limburgers en hen (zo veel als mogelijk) betrekken bij projecten zal veel vergen van de individuele bestuurders. Daarbij hoort dan ook een goede ondersteuning en toerusting, zonder de doelmatigheid uit het oog te verliezen. Integriteit is een belangrijk onderdeel van het bestuurlijk handelen. Transparantie is daarbij het uitgangspunt. Binnen het College geldt dat openheid, dialoog en zo nodig debat leidt tot de beste afweging en vooral collegiale besluitvorming. Vanuit hun opdracht en (politieke) achtergrond zijn de leden van Gedeputeerde Staten verenigd in het gezamenlijke belang om de inwoners van deze provincie in staat te stellen de toekomst met optimisme tegemoet te treden.

Een bewuste, activistische houding van iedere portefeuillehouder én het College als geheel zorgt allereerst dat de kerntaken van de provincie goed worden uitgevoerd. Vanuit de behoefte en de brede maatschappelijke opgave voor de toekomst van Limburg en de Limburgers kan het daarbij noodzakelijk zijn om (tijdelijk) actief een leidende en waar nodig kaderstellende rol te nemen om een positieve ontwikkeling in gang te zetten. Bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid, infrastructuur, de sociale agenda of economische stimulering, waarbij een euregionale aanpak voor Limburg als geheel tot onderscheidende prestaties kan leiden.

Het versterken van de veiligheid en het veiligheidsgevoel is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van iedereen waarbij opsporings- en vervolgingsinstanties en specifiek politie en justitie een primaire verantwoordelijkheid hebben. De provinciale rol wordt enerzijds ingevuld vanuit de rijkstaken die de Commissaris van de Koning vervult en in het verlengde daarvan zijn coördinerende euregionale verbindende rol. Anderzijds is veiligheid een thema dat ook binnen de verantwoordelijkheid van alle gedeputeerden valt, die daar waar nodig vanuit de beleidsinhoud nader vormgegeven zal worden. De Commissaris van de Koning kan vanuit zijn coördinerende rol een beleidsvisie over dit onderwerp aan Provinciale Staten voorleggen.

SAMEN MET ENTHOUSIASTE EN SLAGVAARDIGE PARTNERS

We kiezen voor een proactieve opstelling van Gedeputeerde Staten in de samenwerking met de partners van de Provincie. Daarbij kunnen de rollen wisselen afhankelijk van de opgave, de slagkracht van onze partners, de duur van onze inzet (tijdelijk of meer structureel) en onze toegevoegde waarde. We gaan voor een kwalitatief goed woon-, werk- en investeringsklimaat voor Limburg. Hierbij is het van belang om iedereen mee te nemen. En vooral om te zorgen dat er meer ruimte vrijkomt, zodat burgers en gemeenschappen initiatieven kunnen ontplooiën en hun gemeenten bestuurskracht ontwikkelen. Vanuit een dienstbare opstelling, zoeken wij bij maatschappelijke opgaven de samenwerking met (bestuurskrachtige) gemeenten. Voor de bestuurlijke organisatie zijn dan ook de opgaven en de slagkracht van partners leidend en niet de structuren of administratieve gemeentelijke of regionale indelingen.

GOEDE DIALOOG MET PROVINCIALE STATEN

Daarnaast is een goede samenwerking tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten essentieel om draagvlak op te bouwen voor de hoofdlijnen van het te voeren beleid en voor de verschillende soorten rollen en posities. Een goede dialoog en verstandhouding met alle partijen staan dan ook voor de coalitiepartijen voorop. Door op hoofdlijnen de kaders vast te stellen dragen Provinciale Staten bij aan een zo breed mogelijke politieke en maatschappelijke inbedding. Vervolgens is het aan Gedeputeerde Staten om deze hoofdlijnen zo doelmatig en doeltreffend mogelijk om te zetten in maatregelen en zich over de uitvoering te verantwoorden. Open debat, zo nodig een (pittig) weerwoord en transparantie zijn wenselijk.

WIJZE VAN COMMUNICATIE, SOCIAL MEDIA EN BRANDING

De inhoud is leidend in de wijze waarop wij als Provincie communiceren. Tastbare resultaten van projecten van enthousiaste partners of initiatieven en acties van burgers zijn honderd keer krachtiger dan persberichten of het klassieke communicatie-instrumentarium. Dat betekent minder zelf communiceren, en meer laten communiceren door anderen. Dat betekent dat het klassieke instrumentarium (persberichten, flyers, brochures) minder wordt ingezet en nieuwe instrumenten meer worden benut (social media, Youtube, Twitter analysis, digitale debatfora, begrotings-app, open data etc.). We stroomlijnen en vernieuwen de komende jaren onze communicatieve interactie met de samenleving.

Het stroomlijnen is nog meer aan de orde bij de diverse effectieve initiatieven op het gebied van branding en marketing. We vinden het noodzakelijk om de kracht van het grensoverschrijdend denken, handelen en – vooral – doen, expliciet waar te maken. De ambitie van de Provincie en

haar partners is om Limburg zowel nationaal als internationaal krachtiger te positioneren. De provinciale brandingorganisatie (Connect Limburg) heeft inmiddels 70 partners hieraan gecommiteerd. In samenwerking met deze verschillende partners (v v v's/toeristische campagne, Brightlands, diverse portal-sites) zal worden gekeken hoe de inzet van provinciale middelen nog efficiënter en effectiever kan. De komende jaren wordt nog krachtiger positie gekozen om de schat aan (grensoverschrijdende) initiatieven en kansen in Limburg op de bühne te zetten. Vanuit onze provinciale rol zullen wij ook die grensoverschrijdende initiatieven nog sterker in lijn brengen met de richting van ons coalitieakkoord, en zo nog meer partners commitment hiervoor laten uitspreken. Door aan de voorkant duidelijke voorwaarden te stellen en afspraken hierover te maken laten we initiatieven waarin de provincie (mede) financiert bijdragen aan een krachtige communicatie over (grensoverschrijdende) kansen en successen.

BEDRIJFSVOERING

We hebben een zakelijke en professionele provinciale organisatie voor ogen die projecten en processen in samenhang beziet en uitvoert. We zetten in op een ambitieus programma voor deze coalitieperiode. Desondanks kan de provinciale organisatie efficiënter en zakelijker opereren. Daarbij verschuift de komende jaren de aandacht: enerzijds voeren we uit wat in gang is gezet, anderzijds kiezen we een ontwikkelende en strategische rol om nieuwe initiatieven aan te jagen. Een actieve Limburgse samenleving en een actief provinciaal bestuur vereisen een stevige, professionele en goed geoliede ambtelijke organisatie, met aandacht voor 'high potentials' en talentontwikkeling. Vanuit een constructief en wederzijds prikkelend bestuurlijk-ambtelijk samenspel wordt dit verder vorm gegeven.

Wat betreft de ontwikkeling van de bundeling van krachten met gemeenten komt er, indien dit

voordelig is voor de Provincie en gemeenten, een Shared Service Centre Limburg waarin met een groter schaalniveau (meer deelnemende gemeenten) meer efficiencywinst is te boeken. Bij de Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD's) streven we naar een kwalitatieve en slagvaardige dienstverlening voor burgers, bedrijven en instellingen en efficiencywinst voor de samenwerkende overheden.

LIMBURG OVERAL

Een actief Provinciaal Bestuur laat zijn invloed gelden en boekt resultaat: dat wil zeggen inhoudelijke resultaten én de daarbij horende additionele financiële middelen voor Limburg. Daarvoor voeren wij een selectieve en krachtige lobby naar de Haagse overheid, de Brusselse instanties en gaan strategische partnerships aan met onze directe buurlanden. Vanuit eigen kracht, tijdig en pro-actief en met gepaste trots. Een verhaal dat inhoudelijk sterk is én financieel stevig onderbouwd. Limburg bundelt, indien noodzakelijk in wisselende allianties, de krachten. Dit doen wij altijd doelgericht en gekoppeld aan de eigen ambities. Vanuit haar strategische lobbyagenda maakt Limburg aanspraak op een substantieel deel van de nationale en Europese co-financiering uit verschillende programma's en fondsen.

De Limburgse lobby

De lobby moet krachtiger, effectiever en meer strategisch ingezet worden. Het gaat daarbij om drie vragen: Welke agenda dragen we uit? Op welke plekken willen we zijn? Hoe pakken we het aan? Hieronder zijn deze vragen nader uitgewerkt.

Een strategische en selectieve lobbyagenda

We brengen focus aan in de lijst van strategische lobby-onderwerpen. Deze beperkt zich tot de onderwerpen die er voor Limburg echt toe doen (ook op de langere termijn). We denken dan aan onderwerpen zoals de campussen/Kennis-As, (grensoverschrijdende) infrastructuur,

asbestsanering, de nieuwe periode voor de culturele basisinfrastructuur, behoud van een open provinciale huishouding, eerlijke verdeling van het provinciefonds² en behoud van rijksdiensten voor Limburg. Daarbij leggen we actief dwarsverbanden tussen de Haagse en Brusselse lobby inclusief de mogelijkheden voor Limburg die de Permanente Vertegenwoordiging en het Comité van de Regio's in Brussel biedt. We trekken daar waar nodig samen op met onze Limburgse partners en zetten boegbeelden in die het belang van Limburg behartigen.

Een scherpe analyse van het krachtenveld en meedoen

Een inhoudelijke agenda is belangrijk, maar het bijbehorende krachtenveld evenzeer. Er is te weinig oog voor het tijdig signaleren van financiële kansen voor Limburg. Tijdigheid is cruciaal. Voordat de verdeelcriteria of (nieuwe) regelingen ter tafel komen moet duidelijk zijn welke punten voor Limburg van belang zijn. Voordat het eerste officiële bestuurlijke overleg plaatsvindt moet er al informeel contact zijn geweest. Dat betekent soms ook (bijv. naar onze buurlanden) tijd investeren in elkaar en het vroegtijdig polsen van elkaars standpunten. Zijn er kansen om gezamenlijk op te trekken? Hebben we sterke partners en organisaties waar we banden mee kunnen aanhalen? Een scherpe krachtenveldanalyse is nodig voor de strategische beleidsdossiers, zodat we in dat krachtenveld actief kunnen meedoen, meesturen en meebepalen. Dit gaat altijd in wisselende allianties en op wisselende schaalniveaus. Dat spel moet Limburg nog beter leren spelen.

Hoe pakken we dat aan?

Een actieve lobby vraagt om actieve gedeputeerden, een actief College en een actieve ambtelijke organisatie, aangejaagd door Provinciale Staten. Wat betreft het externe spoor wordt er een 'Public Affairs Platform' opgericht waarin een aantal strategische partners van de Provincie informatie deelt over de belangrijkste dossiers (behoud van focus). Daar maakt men afspraken over een gezamenlijke lobbystrategie. Dit platform richt zich zowel op de Haagse als de Brusselse lobby.

Het is vanuit deze aanpak dat we ook meer aanspraak willen maken op Europese fondsen.

Tenslotte is onze lobby krachtiger als wij strategische allianties kunnen aangaan met onze buurlanden. Zeker in Brussel staan we sterker als we vanuit een euregionale agglomeratie met onze buurlanden en -regio's (gewesten, Länder, ministeries, andere grensprovincies) de gezamenlijke belangen behartigen. Dit zijn, afhankelijk van het onderwerp, wisselende allianties. Maar niet alleen overheden zijn daarin belangrijk, ook strategische partners als kennisinstellingen, bedrijfsleven, gemeenten en hun grensoverschrijdende netwerken kunnen daarin van betekenis zijn.

Meer Europese middelen naar Limburg

Europese programma's en fondsen bieden de mogelijkheid om provinciale ambities te verbinden aan doelstellingen op EU-niveau en goede gezamenlijke projecten te realiseren, met partners in de provincie en over de grens. Dat betekent aan de ene kant dat voor het verwezenlijken van de eigen provinciale ambities extra financiering kan worden gegenereerd uit die fondsen. Aan de andere kant worden reguliere beleidsmiddelen ingezet als provinciale cofinanciering van EU-middelen.

De Provincie en haar partners hebben in de afgelopen jaren met behulp van met name EFRO-gelden (OP-Zuid, INTERREG) en ELFPO-gelden (POP3 en Leader) een stevige extra investeringsimpuls gerealiseerd. Toch constateren wij dat de kansen voor versterking van de eigen ambities met behulp van ook andere EU-programma's en fondsen onvoldoende zijn verzilverd. Gezien de inhoudelijke opgaven voor de komende jaren liggen er goede kansen om ook geld te matchen uit programma's en instellingen als Horizon 2020 (voorheen 7e Kaderprogramma), Trans Europese Netwerken en Connecting Europe Facility (CEF) (infrastructuur), Erasmus+ (onderwijs, leven lang leren), Creative Europe (cultuur), Europese Investeringsbank (EIB), de programma's JESSICA (duurzame stedelijke ontwikkeling) en JEREMI (stimulering MKB) en tenslotte nog het LIFE+

programma (natuur en milieu). Ook zal samen met de drie Limburgse arbeidsmarktregio's (centrumgemeenten) gekeken worden naar de mogelijkheden die het Europees Sociaal Fonds (ESF) biedt.

De ambitie van de coalitie is dat Gedeputeerde Staten vanuit alle portefeuilles actief meedoen in Europese programma's, nadrukkelijk gericht op het versterken van onze provinciale ambities.

Dat betekent:

- actief participeren in de netwerken die er toe doen en daarbij allianties smeden;
- actief meedenken over de invulling van (nieuwe) EU-programma's en verdeelcriteria
- actief beïnvloeden van de besluitvorming rond de verdeling van middelen vanuit die fondsen.

Dit alles doen we met het oog op extra investeringen vanuit EU-fondsen in de Limburgse structuurversterking in al haar facetten. Daarbij nemen we een inspanningsverplichting op om tenminste 100 miljoen Euro uit de Europese fondsen te genereren in de periode 2015–2019. Als stelregel voor de noodzakelijke cofinanciering (te weten 42 miljoen Euro voor de komende 4 jaar) wordt ongeveer 30% van de benodigde middelen vanuit een co-financieringsreserve geregeld (12 miljoen Euro) en 70% vanuit de projectbasis (30 miljoen Euro).

² Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft een externe commissie ingesteld (Commissie 'Aanpak Verdeelvraagstukken Provinciefonds' / 'Commissie Jansen') om voorstellen te doen voor een transparanter verdeelsystematiek van de rijksoverheid naar de provincies.

Limburg onbegrensd

3

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

Zoals gezegd is Limburg de meest internationale provincie van Nederland. Limburg grenst voor driekwart aan het buitenland en vervult in een lange geschiedenis een pioniersrol in het slechten van grenzen. Limburg neemt een centrale positie in binnen de euregionale agglomeratie. Als we vanuit dat perspectief naar Limburg kijken, zien we vanzelf nieuwe kansen. In de Kansentlassen zijn de ‘agglomeratievoordelen’ voor Limburg helder beschreven. Een groter draagvlak voor voorzieningen, bredere arbeidsmarkt, stedelijke verbindingen en een sterkere samenhang van natuur en landschap. Steden profiteren van een sterk platteland en omgekeerd. Dat geldt zeker ook voor Limburg als grensprovincie: Een Agenda Stad (bijvoorbeeld Agenda Stad Zuid Limburg 2020) staat altijd in relatie tot haar ommeland en dat betekent voor Limburg werken aan een sterke positionering in de omliggende euregio. Alleen op die manier kan Limburg profiteren van deze agglomeratievoordelen vanuit haar unieke ligging. Het innovatiepotentieel van de nieuwe economie ligt binnen Limburg maar kan alleen groeien en succesvol zijn door een blik naar kennisinstellingen over de grens (bijvoorbeeld RWTH Aachen/Jülich, KU Leuven, Universiteit Hasselt, Université de Liège, Fraunhofer Institute). Om de export te bevorderen verdienen de euregionale uitwisselingen tussen het MKB en nieuwe afzetmarkten krachtige ondersteuning. Dat vereist een goede internationale bereikbaarheid door excellente verbindingen via water, weg, lucht, digitaal en vooral ook spoor (internationale railagenda). Ook vanuit sociaal-culturele optiek ligt de euregionale en internationale samenwerking voor de hand. Er zijn veel contacten over de grens en vanuit het culturele veld zelfs mondiaal, denk aan bijvoorbeeld de film- en de creatieve industrie. In de zorgsector is grensoverschrijdende patiënt-mobiliteit en hulpverlening van belang, waarbij o.a. ziekenhuizen en ambulancezorg op het gebied van hulpverlening elkaars krachten benutten en inzetten op complementaire expertise. Ook op het

gebied van veiligheid is Euregionale samenwerking nodig. Als het gaat om natuur, landschap en recreatie zijn we onderdeel van een grotere agglomeratie die zich uitstrekt tot de Belgische Kempen, de Ardennen en de Eifel.

Deze ontwikkelingen zijn al vaak beschreven en worden dikwijls aangehaald, maar in de praktijk gebeurt er te weinig! Initiatieven zijn vaak te kleinschalig en te ad hoc of worden juist vanuit abstracte visies of institutionele structuren neergezet. Plannen moet haalbaar en concreet zijn. De komende jaren komt er een forse impuls in ons grensoverschrijdend denken én handelen in het belang van ons leef- en vestigingsklimaat. Niet vanwege samenwerking om de samenwerking, maar vanuit de inhoudelijke noodzaak voor een groot aantal opgaven. Misschien nog belangrijker is de cultuuromslag die bestuurders, studenten, bedrijven en instellingen moeten maken. Daar ligt de grootste uitdaging om hier ook concreet en resultaatgericht aan te *werken en doen*. Het spreken van elkaars taal (Duits, Frans) is daarvoor een basisvoorwaarde.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We geven een forse impuls aan het euregionale beleid op het terrein van de arbeidsmarkt, onderwijs, toerisme & recreatie, cultuur, natuur en bereikbaarheid. Daarbij maken we onze inspanningen en resultaten zo concreet en zichtbaar mogelijk voor de Limburgse burger. Telkens maken we duidelijk waarom onze internationale inspanning in het belang van heel Limburg is. We beginnen waar de kansen en belangen het grootste zijn, zoals de verknoping van Aken met Parkstad.

WAT ZIJN AANKNOPINGS- PUNTEN VOOR BELEID?

Het grensoverschrijdende beleid is een rode draad in het coalitieakkoord. Daarbij redeneren we niet vanuit instituties, grote visies of structuren, maar vanuit de opgaven en belemmeringen die Limburg ondervindt.

Grensoverschrijdend handelen verankerd in het dagelijkse werk

- *Grensoverschrijdende arbeidsmarkt*: de noodzaak om vanuit de euregionale agglomeratie naar de arbeidsmarkten in Nordrhein Westfalen, Limburg, Wallonië en Vlaanderen te kijken is groot. Complementair en scherper kijken naar vraag en aanbod tussen werkgevers/werknemers levert nieuwe werkgelegenheid en zorgt voor behoud van bestaande werkgelegenheid. De mensen die bij de sluiting van Ford in Genk getroffen werden kregen perspectief bij VDL NedCar. Het Limburgs tekort aan verplegend personeel in de Limburgse ziekenhuizen wordt in Duitsland en Belgisch Limburg geworven.
- *Openbaar vervoer*: met de rijksoverheid en buuroverheden worden afspraken gemaakt om te komen tot concrete businesscases en uitvoering van om goede ov-verbindingen met Luik/Brussel, Keulen/Düsseldorf/Duisburg, Antwerpen concreet vorm te geven. In de ov-concessie is er ook aandacht voor grensoverschrijdende busverbindingen.
- *(Buurtalen)onderwijs*: zowel de Frans als Duitse taal zijn belangrijk om grensoverschrijdend te werken, ondernemen, studeren, besturen, wonen en recreëren. Het voorbeeld van actief werk maken van het zogeheten ‘onderdompelingsonderwijs’ is, naast andere concepten, een vorm om hier aan te werken. Studeren over de buitenlandse grens kan weer een vanzelfsprekendheid worden voor de Limburgers. Stageplekken zijn soms moeilijk te vinden binnen Limburg, of worden ver weg gezocht, maar de Euregio biedt mooie kansen.
- *Cultuur, natuur en toerisme kennen geen grenzen*: de kandidaatstelling voor Maastricht Culturele Hoofdstad was niet zomaar een euregionale

propositie. Een gedeeld verleden, met overeenkomsten in de culturele ontwikkeling en uitingen kunnen elkaar versterken. De cultuurparagrafen van de besturen in Vlaanderen en Nordrhein Westfalen benadrukken het belang van culturele samenwerking. Maar ook lokaal, tussen gemeenten zijn er diverse initiatieven, kleinschalig maar daarom niet minder van belang. Cultuur hangt daarbij ook nauw samen met natuur en recreatie en kan sterker met elkaar verbonden worden.

- *Euregionale veiligheidsaanpak*: als het gaat om veiligheid en samenwerking over de grenzen heen wordt de lijn van de aangenomen statenmotie gevolgd die hier richting aan geeft: de Euro-regionale contacten worden maximaal benut om de grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van terrorisme- en criminaliteitsbestrijding verder te verbeteren.
- *Grensoverschrijdende zorg*: we bevorderen de samenwerking over de grens op het gebied van patiëntenmobiliteit, samenwerking tussen zorginstellingen en het uitwisselen van innovatieve zorgconcepten.

Wegwerken van administratieve grensbarrières

- Veel initiatieven om grenzen te slechten zijn al succesvol in gang gezet, maar dit vraagt om permanente aandacht en een lange adem. Met de Grens-infopunten is een start gemaakt, het grensinstituut ITEM wordt opgericht en zal concrete oplossingen gaan bieden voor grensproblemen. Tenslotte worden er slagen gemaakt als het gaat om diploma- en certificaterkenning.
- Het wegnemen van grensbarrières staat of valt met het effectief en proactief volgen van euregionale en nationale ontwikkelingen, om daar vervolgens ook actief een lobby op te zetten om negatieve gevolgen te voorkomen en kansen te creëren. We zoeken voor de lobby richting Den Haag, Brussel en Berlijn naar samenwerking met andere partijen met gelijklopende belangen, zoals de andere vier grensprovincies met Duitsland en de twee met Vlaanderen. Mogelijk dat een provinciale grenseffecten-toets vroegtijdig nadelige gevolgen en kansen voor Limburg kan signaleren.

Het EU-voorzitterschap van Nederland in 2016 moet voor Limburg kansen verzilveren op dit gebied. Dit geldt eveneens voor de viering van 25 jaar Eurotop in 2016 en in 2017 de viering van 25 jaar het Verdrag van Maastricht.

Vanuit eigen kracht Europese fondsen en co-financiering met buurregio's benutten

- Europese subsidies binnenhalen is geen doel op zich, maar een uiting van goede gezamenlijke projecten met onze partners en burens. De Directoraten-Generaal in Brussel kennen veel verschillende inhoudelijke aandachtsvelden en programma's die ook voor Limburg belangrijk zijn. Onze focus wordt breder dan de Interreg-structuren en -middelen en het OP-Zuid programma. De Provincie levert de voorzitter van het OP-Zuid programma en wordt management autoriteit voor Interreg Euregio Maas-Rijn.
- Er liggen vanuit een goede en gedegen Limburgse propositie kansen om aanspraak te maken op Horizon 2020, TEN, Creative Europe, LIFE+, CEF, Juncker-gelden en de mogelijkheden die de Europese Investeringsbank (EIB) biedt. Dat vergt wel samenwerking, focus en volhardendheid.
- Dit betekent de samenwerking verruimen en verbreden, zowel naar Brussel, als de middelen opzoeken richting het Waals gewest, Vlaanderen en Nordrhein Westfalen. Investeer in elkaars werelden, bij gelegenheid in Zuid-Nederlands verband of met behulp van ambassades of consuls.

Cultuuromslag

Bovenstaande aanknopingspunten vragen veel van bedrijven, studenten, instellingen, maar vooral ook van het eigen Provinciaal Bestuur en het ambtelijk apparaat.

- De taal spreken, je verdiepen in elkaars belangen en vooral ontmoeten. Bij wijze van spreken onszelf onderdompelen in de bestuurscultuur van onze buurlanden.
- We zoeken die partners en allianties op die enthousiast zijn en bereid zijn om samen de schouders eronder te zetten.
- Als formele structuren daarbij behulpzaam zijn benutten we die, maar veel meer gaat het om

concrete, vaak bilaterale contacten met grensoverschrijdende partners (overheden, bedrijven, instellingen). Daarbij zijn bijvoorbeeld de structuren in de Euregio's in beweging en worden voorstellen voor aanpassingen gedaan.

- We durven ook te investeren in projecten buiten onze Limburgse grens, die wel voor ons Limburgs leef- en vestigingsklimaat van belang zijn; er moet dan ook aanspraak zijn op de revenuen.
- We doen actief aan signalering en beleidsbeïnvloeding in een vroege fase in Brussel om te voorkomen dat er richtlijnen ontwikkeld worden die voor Limburg negatieve gevolgen hebben (bijv. de Nitraatrichtlijn).
- Ook de rol die jonge politici in de euregio en Benelux samen zouden kunnen vervullen biedt kansen voor nadere uitwisseling.

Limburg werkt en groeit

4

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

Economische structuurversterking kan niet zonder sociale structuurversterking. De Limburgse arbeidsmarkt heeft de afgelopen jaren een zware tijd gehad. Teveel mensen staan nog aan de kant. Het versterken van de Limburgse concurrentiekracht en het vergroten van de arbeidsparticipatie blijven grote maatschappelijke opgaven. We zien dat de ‘traditionele’ economie zich aan het vernieuwen is en er ontstaan voortdurend nieuwe banen in de meer kennisintensieve sectoren als materialen, health, agro/food en services. De *verbinding* tussen de traditionele en nieuwe economie is cruciaal, evenals werkgelegenheid voor zowel hoger als lager opgeleiden. Relatief gezien kent Limburg minder starters (ondernemerscultuur) dan het Nederlands gemiddelde, maar het heeft daarentegen wel een uitstekend arbeidsethos, goede kwaliteit van onderwijs en een sterk MKB dat bovengemiddeld exporteert, mede vanwege de gunstige internationale ligging.

Een extra impuls is nodig. De afgelopen jaren is de Limburgse concurrentiekracht versterkt met de ontwikkeling van vier Limburgse campussen (Chemelot Campus, Maastricht Health Campus, Greenport Venlo Campus en de Smart Services Campus) en het programma Kennis-As Limburg. De komende jaren zullen deze ontwikkelingen worden doorgezet en nog meer in samenhang worden gebracht als integraal onderdeel van het economische beleid. Daarbij wordt onder de noemer Brightlands vol ingezet op de Limburgse kenniseconomie; een vernieuwend en duurzaam perspectief dat Limburg ook op de lange termijn economisch sterk moet maken. Samen met kennisinstellingen en bedrijven zal daarom de Kennis-As en de campusontwikkeling gecontinueerd worden. Het succes van de Chemelot Campus heeft inmiddels tot een vliegende start geleid bij de Maastricht Health Campus en de Smart Services Campus. Extra aandacht en inzet van middelen zijn nodig om ook de ontwikkeling van de Greenportregio te laten profiteren.

Tevens worden er impulsen gegeven voor een (excellent) MKB ondernemersklimaat. Er is een goed faciliterend financieel instrumentarium voor MKB'ers (MKB-fonds, LIOF, LimburgMakers en diverse andere fondsen). De grondverf is dus aangebracht. Het is nu zaak dat we continuïteit bieden, de lak aanbrengen en verder kleur geven. Daarbij zijn er vier opgaven:

- 1 *Verbind het innovatieve MKB met de campussen en de Kennis-As:* Het Limburgse MKB moet sterker gaan profiteren van de gekozen speerpunten en campusontwikkelingen; uitvindingen op de campussen worden vermarkt door MKB'ers. Andersom moeten mensen met ideeën gebruik kunnen maken van de faciliteiten van de campussen.
- 2 *Werk voor iedereen:* we kijken breder naar de arbeidsmarkt vanuit een euregionaal perspectief. Hoger, middelbaar en lager opgeleiden moeten aan de regio worden gebonden en kunnen carrière maken. Het merendeel van de Limburgse bevolking heeft een lager of middelbaar opleidingsniveau en zal ook een economisch perspectief moeten hebben. Steeds belangrijker is het om permanent bij te scholen, doorlopende leerlijnen te stimuleren en levenlang leren in de praktijk te brengen. De opgestelde ‘human capital agenda’s’ bevestigen dit. Nu is het zaak de ambities en plannen ook uit te voeren. Kansen genoeg, zoals we bijvoorbeeld zien bij de herleving van de maakindustrie. Daarbij gaat het ook om het versterken van de logistiek, agri/biobased en smart services; sectoren waar ook op lager en middelbaar beroepsniveau de komende jaren veel werk te verwachten is.
- 3 *Toerisme & recreatie als buitenkans voor Limburg:* geef een nieuwe en verfrissende impuls aan die andere grote voor Limburg belangrijke sector: het toerisme en de recreatie.
- 4 *Grensoverschrijdend in daden:* de economische toekomst van Limburg ligt binnen, maar zeker ook over de Limburgse grenzen. Er wordt actieve acquisitie gepleegd op de vestiging of uitbreiding van bestaande en nieuwe (buitenlandse) bedrijven. De belangrijkste afzet-

markten voor het MKB zijn Duitsland, België en Frankrijk, maar dit kan nog veel intensiever. Ondernemen over de grens is ook talen spreken en werken, administratieve barrières afbreken, nieuwe koopstromen ontdekken, diploma-erkenning en euregionale beurzen.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We gaan voor een stevig gewortelde regionale economie die internationaal concurrerend is, die voortbouwt op het succes van de campussen en die werkgelegenheid biedt voor zowel lager, middelbaar als hoger opgeleiden. Dus naast het belang van kennis, zetten we ook in op de kwaliteit van producten en voortreffelijke dienstverlening. Dit doen we vanuit die zaken waar Limburg sterk en goed in is. Daar waar we kansen zien om te groeien (bijvoorbeeld creatieve industrie) zullen we nieuwe initiatieven ontplooiën. Vanuit die focus werken we met bekende en nieuwe partners aan een vernieuwing van de brede regionale arbeidsmarkt. Daarbij gaat vooral ook om aandacht voor het innovatieve MKB, startende ondernemers, familiebedrijven, ZZP'ers en de lager en middelbaar opgeleiden. De Provincie is zich bewust van het feit dat de centrumgemeenten een belangrijke rol vervullen in het gedecentraliseerde arbeidsmarktbeleid en vervult daarin een ondersteunende rol. Dit is cruciaal om een gezonde basis te creëren voor een perspectief voor iedereen. Daarom kan een economische agenda nooit los gezien worden van een krachtige sociale agenda met daarin aandacht voor het menselijk kapitaal (jong en oud).

WAT ZIJN AANKNOPINGS-PUNTEN VOOR BELEID?

We continueren onze inzet t.a.v. van de campussen, Kennis-As, fondsen, LimburgMakers, LIOF als onze uitvoeringsorganisatie, de beweging van de ROC's in het TechniekOnderwijs. Daarnaast zetten we forse nieuwe accenten op de volgende terreinen:

Verbind het innovatieve MKB met de campussen, Kennis-As en speerpuntsectoren

- We stimuleren de verbinding van de Kennis-As/campussen met het MKB. Alleen het MKB kan ervoor zorgen dat de campussen zowel voor de Limburgse economie, het onderwijs en de sociale agenda gaan renderen.
- We zorgen bij het doorontwikkelen van de Kennis-As/campussen ook voor het betrekken van de Brightlands Greenport Campus Venlo.
- We zetten in op versterking van de concurrentiepositie van de Limburgse topsectoren Logistiek, Agri, high-tech maakindustrie en Smart Industry.
- We stimuleren meer start-ups en spin-offs (als toekomstig MKB) door erop in te zetten dat ook in de opleidingen ondernemerschap centraal gesteld wordt.
- We gaan voor het realiseren van een kwalitatief en grensoverschrijdend MKB-loket. We zetten in op betere dienstverlening en we faciliteren ondernemerschap voor ondernemend Limburg (ontzorgen, en ontwikkelen competenties voor grensoverschrijdend ondernemen zoals bijv. buurtalen spreken) samen met de desbetreffende intermediaire instanties, zoals onderwijsinstellingen en gemeenten. Waar mogelijk in samenwerking met gemeenten worden startersbeurzen aangeboden.
- Met het MKB-fonds worden ook creatieve culturele ondernemers, ZZP'ers en de land- en tuinbouw gestimuleerd.
- Toekomstige campusprojecten die voor provinciale co-financiering in aanmerking komen verplichten wij om bij de opzet van de nieuwe plannen ook een aantal MKB'ers actief te laten participeren en profiteren, evenals studenten en trainees.

- We zetten in op ontwikkeling vanuit de maakindustrie van vDL/NedCar en van de Chemelot site naast de campus.

Werk voor iedereen

- We maken werk van de kansen die onze euregionale arbeidsmarkt biedt, ontwikkelen hiervoor een actieprogramma en voeren uit in lijn met de voortgangsrapportage en het actieplan van de ‘Ontgrenzer’.
- We zorgen voor een breed flankerend duurzaam beleid voor behoud en vernieuwing van werkgelegenheid in de sectoren logistiek, zorg, land- en tuinbouw zoals bijvoorbeeld is gebeurd middels het maakindustrie-programma LimburgMakers en de Techniepacten maar ook vanuit een aangepast opleidingscurriculum in het (v)MBO-onderwijs.
- De komende 10 jaar gaan we – in lijn met het rapport *Bouwen aan Limburgse Vitaliteit* (2015) – voor een majeur programma voor het creëren van 20.000 stage-, trainee-, leer/werkplekken met betrokken en ondersteunende partners i.p.v. de veelal losse en versnipperde deelinitiatieven op dit gebied. Ook de overheden dragen daarin hun deel bij.
- We stimuleren de bouwsector o.a. via verduurzaming van de woningvoorraad, een asbestplan, en de transformatie van bestaande woningen. Bij openbare aanbestedingen worden niet te strenge omzetvereisten als criterium gesteld, om ook kleinere bedrijven een kans te bieden, en is er aandacht voor gelijke arbeidsvoorwaarden van werknemers. Daarnaast zou met het Limburg Energiefonds meer gedaan kunnen worden voor de glastuinbouw.
- De zorgsector is een van de grootste sectoren in Limburg. In de sector vinden momenteel grote verschuivingen plaats, met als belangrijke opgaven om mensen van werk-naar-werk te helpen en de arbeidsparticipatie te vergroten. Mobiliteitscentra zoals bij NedCar en Jeugdzorg zouden door samen te werken tussen gemeenten en provincie nog sterker opgepakt kunnen worden en ook voor andere sectoren ingezet moeten worden. Ook zal worden ingezet op een onderwijsaanbod van de beroepsopleidingen dat aansluit bij de

vraag van bedrijven en toekomstige banen.

- We stimuleren de arbeidsmarktregio’s waarin gemeenten en andere partners leidend zijn. Daarbij worden krachtige (digitale) koppelingen gemaakt maken tussen de mensen die aan de kant staan en werk dat in Limburg ontstaat.
- Grote bedrijven worden aangesproken op hun verantwoordelijkheden voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en vanuit de provinciale netwerkrol verbinden we hun inzet met provinciale initiatieven.

Toerisme & recreatie als buitenkans

- De Provincie initieert een nieuwe verfrissende, grensoverschrijdende aanpak voor het toerisme in Limburg. Van initiatieven als Nature Wonder World wordt het onderzoek en de (financiële) haalbaarheid met interesse afgewacht.
- We leggen actief de verbindingen met cultuur, erfgoed, natuur, landschap en landbouw (belevings-, zingeving- en stiltetoerisme). Hier zijn o.a. met de landbouw, de mijnhistorie en erfgoed win-win situaties te creëren als het gaat om leegstaande carréboerderijen of monumentale panden.
- We gaan voor een sterke positionering van de waterrecreatie, met de Maas als een verbindend element door heel Limburg en de potentie van de Maasplassen in Midden-Limburg. Daarnaast zetten we ook in op langer verblijf (in het Heuveland is het druk in het weekend maar door de week kunnen meer kansen benut worden) en benutten kansen van wielertoerisme.
- We maken infrastructurele keuzes op het gebied van fiets- en wandelroutes, bruggen, provinciale wegen, spoor en luchtvaart.
- Wij vernieuwen de marketing door niet meer in regio’s te denken maar vanuit de kracht en de schoonheid van heel Limburg en euregionale parels.

Grensoverschrijdend in daden

- De exportpositie van het Limburgse MKB wordt versterkt; hier liggen nog grote kansen voor verbreding o.a. door samenwerking met ambassades/consuls, maar ook via promotie en Duitse en Franse handelsmissies.
- Het taalonderwijs moet versterkt worden en wij zetten in op een beter begrip van bedrijfs- en arbeidsculturen in de euregio's; belasting- en verzekeringswetgeving die problematisch is voor grensregio's wordt aangekaart (bijvoorbeeld door het instituut ITEM proefprocessen te laten voeren) en wij werken aan een beter inzicht in vraag en aanbod van werkgevers en werknemers over de grens (bijvoorbeeld via het Mach-mit programma in Venlo).
- De invoering van een Euregionale Erasmusbeurs voor MBO-studenten voor studie/stage in de euregio wordt onderzocht.
- Internationaal georiënteerd onderwijs en onderzoek wordt optimaal ingezet en benut.

Limburg voor elkaar

5

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

De uitdagingen waar Limburg en haar inwoners in de komende jaren voor staan, vragen een voortgaande aandacht voor de brede agenda van economische structuurversterking en de daarbij behorende sociale agenda. Het excellente leef- en werkklimaat dat we in Limburg ambiëren, vraagt om een gezonde en vitale samenleving. Er is echter nog een flinke inspanning nodig voordat we zover zijn. Nog altijd is in Limburg de werkloosheid hoog en zijn er veel mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Ten gevolge van demografische ontwikkelingen neemt de beroepsbevolking af en ontstaat er de komende jaren zowel in aantallen als in kwaliteit een tekort aan arbeidskrachten. Armoede en eenzaamheid nemen toe en helaas zijn kleding- en voedselbanken noodzakelijke loketten voor vele Limburgers. En, er wordt meer dan gemiddeld een beroep gedaan op zorg. Tegelijkertijd vindt er momenteel een van de grootste wijzigingen plaats in onze verzorgingsstaat: drie grote decentralisaties (Jeugdzorg, WMO/AWBZ, Participatiewet) naar gemeenten, met grote inhoudelijke, organisatorische en financiële gevolgen die de komende jaren pas echt zichtbaar gaan worden. Bij economische structuurversterking moet altijd de verbinding gelegd worden met de mogelijkheden van hen die de aansluiting dreigen te missen: zoals mensen zonder opleiding of laaggeschoolden, Wajongers, arbeidsgehandicapten of mensen zonder werk. Onderwijs is daarbij van cruciaal belang evenals een economische visie die perspectief biedt voor alle Limburgers. In de zorg is de nabijheid en bereikbaarheid van goede en betaalbare zorg dichtbij de mensen essentieel. De leefbaarheid in kleine kernen en wijken en de juiste woning voor de juiste bewoner zijn daarbij belangrijke randvoorwaarden. Werken, wonen, leven en zorgen voor elkaar liggen dicht bij elkaar en het beleid zien we daarom in samenhang.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We zetten in op een samenleving waarin iedereen naar vermogen mee kan doen, waarin mensen de vrijheid hebben om in hun eigen omgeving hun ambities te kunnen waarmaken en waarin mensen elkaar daarbij ondersteunen en solidair zijn met elkaar. De samenleving en de rol van overheden daarbij zijn in beweging. De drie decentralisaties zijn in het oog springende voorbeelden. De Provincie is daarbij niet meer als eerste aan zet. Wij zetten in op het tijdelijk ondersteunen (tijdens de periode van transformatie) van eigen initiatief en innovaties uit de samenleving. Zodat de zorg in de buurt goed wordt georganiseerd en daarmee ook gemeenten in staat gesteld en ondersteund worden om hun rol kracht bij te zetten. Ook willen we de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt verbeteren, met een focus op vakmanschap en kansen in de grensoverschrijdende regio.

WAT ZIJN AANKNOPINGSPUNTEN VOOR BELEID?

Interactie met gemeenten bij het uitvoeren van de (nieuwe) zorgtaken

- We bundelen de aanwezige expertise in Limburg, zodat kennis over slimme oplossingen en goede ervaringen van gemeenten bijeen worden gebracht en beschikbaar zijn voor gemeenten die nog niet zo ver zijn (zoals het Huis voor de Zorg, Expertisecentrum voor innovatieve zorg en technologie EIZT, (samenwerkende) zorginstellingen, Raad voor de Volksgezondheid etc.). Deze gebundelde expertise moet dicht bij de praktijk ingezet worden en dienstbaar zijn aan de vragen en onderwerpen die leven op de werkvloer van instellingen, cliëntenraden en burgers.
- De Provincie ondersteunt de gemeentelijke uitvoering van zorgtaken door tijdelijk innovatieve concepten te faciliteren, naast het toezicht in financiële zin. Daarbij is het van belang dat experimenten realistisch zijn en oog hebben voor de mogelijkheden van structurele verankeringen.

- De Limburgse Proeftuinen Zorg ('Mijn Zorg' en 'Blauwe Zorg') krijgen een breder vervolg evenals het experiment van 'Regioregie' waarbij gestreefd wordt naar structurele inbedding in het zorglandschap. Het zijn goede voorbeelden van hechte samenwerking tussen vele partijen met als uiteindelijk doel om betere zorg voor lagere kosten te realiseren. De provinciale rol is daarbij verbindend omdat er een sterke fragmentatie in wetgeving (ZvW, AWBZ, WMO, WPG), financiering en organisatie bestaat. De Provincie kan hierin als onafhankelijke partner acteren en verbinden.
- Een belangrijk provinciaal instrument is het financiële toezicht dat de Provincie vanuit zijn wettelijke taak voert.
- In gemeenten waar bij de overdracht van de jeugdzorg problemen dreigen te ontstaan springt de Provincie bij met haar eigen kennis en organiseert met partijen structurele oplossingen.

Stimuleren van vernieuwingen in de zorg

- Maatschappelijke initiatieven voor nieuwe buurtzorgconcepten worden tijdelijk ondersteund door deze te faciliteren met kennis, regeldruk te verminderen en succesvolle en kansrijke initiatieven in het zonnetje te zetten.
- We stellen een innovatie-regeling in voor de transformatie van de zorg. Vanuit deze regeling wordt geïnvesteerd in pilotprojecten en innovatieve zorgconcepten. Dat kan via laagrentende leningen en subsidies waarbij een structurele doorwerking, draagvlak bij partners, burgers en de haalbaarheid belangrijke aandachtspunten zijn. De innovatieregeling is met name ook gericht op nieuwe zorgondernemers waartoe ook ZZP-ers behoren.
- De Provincie stimuleert sociaal ondernemerschap waarbij zorgtaken verbonden worden met andere sociale functies, zoals het voorzieningenniveau in kleine kernen. Door ruimte te creëren in de regelgeving en te investeren.
- De rol en functie van het Huis van de Zorg zal mede gezien de grote maatschappelijke veranderingen en de decentralisatie-opgaven opnieuw tegen het licht worden gehouden.

Onderwijs richten op de behoeften van de arbeidsmarkt

- Er komt een Limburgs Werk Akkoord waarin overheden, werkgevers, werknemers en onderwijsinstellingen afspraken maken over (euregionale) samenwerking om de beroepsbevolking die aan de kant staat, weer aan het werk te krijgen. Met bijzondere aandacht voor de jeugdwerkloosheid en voor oudere werknemers (o.a. middels volwasseneneducatie).
- De Provincie brengt werkgevers en onderwijsinstellingen bijeen om te komen tot afspraken over het opleidingsaanbod en een structureel aanbod van stageplekken met daarbij als inzet het perspectief op een baan. Daarmee wordt de komende periode een slag gemaakt om vanuit de met het veld opgestelde 'human capital agenda's' (HCA's) ook daadwerkelijk tot uitvoering en realisatie te komen.
- De Provincie zet zich in om scholings- en opleidingstrajecten te richten op vakmanschap, waarbij we leren van hoe onze Belgische en Duitse bureaus dat aanpakken.
- Via de uitvoering van de Limburgse Techniepacten investeren we in innovaties in het klaslokaal en benutten de kansen die het landelijk Techniepact ook qua middelen biedt.
- De provincie gaat afspraken maken met onderwijsinstellingen om ervoor te zorgen dat leerlingen onderwezen worden in Duits en/of Frans en euregionale competenties verwerven. Het concept van de Euregioschool wordt verder en breder toegepast. Daarmee worden hun kansen op de Euregionale arbeidsmarkt vergroot.

Leven in Limburg

6

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

De samenleving is in beweging. De toenemende individualisering en digitalisering veranderen onze maatschappij ingrijpend. Mensen nemen samen meer en meer zelf initiatief, vaak buiten het zicht van de overheid of gevestigde instituties. De veranderingen hebben ook een grote impact op het functioneren van traditionele maatschappelijke structuren, zoals verenigingen. Deze dynamiek betekent een belangrijke omslag in het denken en doen van de overheid. Of het nou gaat om arbeids-, cultuur- of sportparticipatie, inburgeren, vrijwilligerswerk of mantelzorg uitvoeren, of het lokale energie- of natuurbeheercoöperaties – burgers nemen steeds prominenter verantwoordelijkheid voor publieke of semi-publieke taken. Mensen nemen zelf verantwoordelijkheid voor het in stand houden en onderhouden van de publieke ruimte (bijvoorbeeld bij cultureel erfgoed).

De maatschappelijke opgave ligt dan ook niet zozeer bij het eigen initiatief van burgers, maar veel meer bij de gepaste reactie van de overheid en de gevestigde instituties. Net dat duwtje in de rug, het podium bieden om te stralen of gewoon niet in de weg zitten met regels en procedures. De Provincie heeft als middenbestuur veel contacten en relaties met intermediaire organisaties die publieke diensten leveren aan burgers, organisaties en verenigingen. Vanwege de huidige dynamiek in de samenleving is het de vraag of deze intermediaire semi-publieke organisaties (woningcorporaties, zorginstellingen, Huizen, sportbonden, culturele instellingen, maatschappelijke organisaties etc.) voldoende geworteld zijn in de opgaven die daarmee gepaard gaan. Een belangrijke opgave is dat de overheid en dit ‘middenveld’ een ondersteunend aanbod (maatwerk) bieden voor de vraagstukken waar verenigingen, sportclubs, culturele instellingen, actieve burgers elke dag mee bezig zijn. Pilots en experimenteeruimte in de omgang met de nieuwe maatschappelijke verhoudingen zijn voor verenigingen en maatschappelijke organisaties van belang. Daarnaast is de onderlinge

afstemming van culturele, sportieve en maatschappelijke instellingen en het benutten van elkaars (complementaire) dienstenaanbod nog te beperkt.

Limburg is een cultuurrijke Provincie met veel monumenten, evenementen, kunst en cultuur. Dat willen we de komende jaren behouden en uitbouwen. Dat is ons onderscheidend vermogen. Sport en beweging zijn belangrijke middelen om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de gezondheid van de Limburger.

Limburg is een open, gastvrije en tolerante provincie waar iedereen welkom is, ongeacht religie, afkomst, seksuele geaardheid. Intolerantie leidt al snel tot dogmatisme. De radicalisering van individuen is ook in Limburg de afgelopen jaren een groeiend probleem. In de gemeenschappelijke strijd tegen alle vormen van radicalisme (zoals jihadisme en andere vormen van extremisme) is een gecoördineerde aanpak richting de samenleving van groot belang. De inzet van velen, binnen gezinnen en families, buurten, verenigingen, scholen en gemeenschappen, is noodzakelijk om te zorgen dat jongeren perspectief behouden en zich niet laten verleiden door ronselpraktijken vanuit radicale groepen (zoals op jihadistische grondslagen gebaseerde bewegingen). Kansen kunnen daarbij ook geboden worden via het onderwijs en tijdige signalering. Ook de Provincie moet oog en aandacht hebben voor deze problematiek.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

De samenleving is vol van inspirerende burgerinitiatieven. Daar waar die verbindend zijn met de provinciale thema's haakt de Provincie daar bij aan door te faciliteren, ruimte te scheppen of deze actief uit te dragen. Dat kan bijvoorbeeld gaan om de vermaatschappelijking en coöperatieve verbanden in de zorg, natuur, economie (sociale innovatie). Samenwerking met intermediaire organisaties kan daarbij een middel zijn, dat alleen dan wordt ingezet als het hiermee beoogde doel dichterbij wordt gebracht. Op het gebied van

cultuur en sport worden scherpe keuzes gemaakt en accenten gelegd op zaken die onderscheidend en innovatief zijn, om daarmee Limburgse buitenkansen op een hoger niveau te brengen. Een hoger niveau als het gaat om talentontwikkeling op maat. Tevens draagt de Provincie bij aan een brede toegankelijkheid van culturele activiteiten/instellingen en een aanbod van sportmogelijkheden voor een breed publiek. Met sport en beweging wordt een bijdrage geleverd aan de gezondheid van de Limburger en met cultuur laat Limburg zien dat ze staat voor haar identiteit. Tenslotte zal de Provincie actief de verbindingen leggen samen met haar partners om de culturele buitenkansen die zich voordoen – zoals cultuur & erfgoed met toerisme & recreatie, natuur, landbouw of sport, gezondheid en economie – in samenhang te bezien. De Provincie zet zich in om de bestuurskracht van organisaties en verenigingen waar mogelijk te stimuleren.

WAT ZIJN AANKNOPINGSPUNTEN VOOR BELEID?

Burgerparticipatie en vermaatschappelijking

- Burgerinitiatieven, diverse vormen van crowdfunding voor maatschappelijke doelen (bijv. Voor de Kunst), of coöperatieve activiteiten worden door de Provincie omarmd en ondersteund waar nodig. Dit doet de Provincie in nauwe samenwerking met maatschappelijke organisaties, semi-publieke organisaties en het bedrijfsleven dat vanuit een maatschappelijk verantwoord ondernemen strategie participeert. Goede voorbeelden worden actiever uitgedragen.
- We geven verdere impuls aan de samenwerking met het Oranjefonds en de andere fondsen die burgerinitiatieven mede mogelijk maken.
- Er komen denktanks met creatieve, inspirerende mensen die ‘van-buiten-naar-binnen’ agenderend en reflecterend het Provinciaal Bestuur adviseren over diverse thematieken en onderwerpen.

Cultuur verbindt iedereen

- We zetten actief in op de lobby voor minimaal één rijksmuseum in Limburg en handhaven de lijn van geen bezuinigingen op cultuur tegen de landelijke en gemeentelijke tendens in;
- Cultuur en kunst hebben een intrinsieke waarde. Die waarde komt interactief tot stand met een publiek. Of dat veel of weinig mensen zijn is afhankelijk van de kunstvorm. Kwantiteit gaat daarom niet altijd boven kwaliteit. Tegelijkertijd zullen de provinciale gesubsidieerde culturele instellingen hun verbindingen met de Limburgse samenleving versterken door nieuwe ideeën aan te dragen voor een groter publieksbereik, nieuwe niches of richtingen, dwarsverbanden met andere instellingen, en professionaliseren hun governance-model.
- Cultuur en culturele diversiteit is ook van belang als vestigingsfactor voor bedrijven en als onderdeel van recreatie en toerisme.
- De creatieve industrie heeft met name in euregionaal verband de potentie om uit te groeien tot een sector voor Limburg waarin innovatie, creativiteit, ondernemerschap (veel ZZP'ers), kunst, fashion, film, popmuziek en design samen komen.
- De Provincie maakt aanspraak op een substantieel deel van de rijksmiddelen die beschikbaar zijn gesteld voor het muziekonderwijs en wij verbreden de muziekketen tot in de haarvaten van organisaties en onderwijsinstellingen van Limburg. In bredere zin is daarbij ook cultuureducatie van belang.
- De Provincie stimuleert alternatieve bestemmingen en nieuwe concepten voor leegstaande monumentale panden en boerderijen, industrie-complexen en natuurlijk erfgoed. Daarbij kunnen ook nieuwe kleinschalig agrarische of toeristisch-recreatieve functies worden gecombineerd met het monumentale karakter. Voor creatieve ondernemers liggen hier kansen. Daarbij laten we ons inspireren door de aanbevelingen van de Commissie Homburg inzake het Limburgs industrieel erfgoed, de mijngeschiedenis en het manifest voor Limburgs Erfgoed.
- Binnen het stedelijk gebied en herbestemming van leegstaande gebouwen is o.a. IBA Parkstad

een belangrijke beweging die voor de hele Euregio van belang is. Het draagt bij aan de transformatie van het mijnverleden naar een succesvolle toekomst. Daarnaast krijgen andere haalbare en kansrijke kwaliteitsversterkende binnenstedelijke ontwikkelingen aandacht.

- We continueren de bovenlokale evenementenregeling inclusief de reeds vereiste co-financieringsverplichting.
- We onderzoeken de mogelijkheden en haalbaarheid van één gratis museumdag per maand bij de provinciale en/of gemeentelijke musea.
- De ingezette lijn wat betreft het provinciale mediabeleid zetten we voort om van daaruit ook dwarsverbanden en verbindingen te kunnen leggen.
- De voor Maastricht Culturele Hoofdstad gereserveerde middelen worden ingezet voor de co-financiering van projecten die een positief effect hebben op de ontwikkeling van de creatieve industrie, de vrijetijdseconomie, toerisme en recreatie met een accent op Maastricht/Zuid-Limburg.

Sport en gezondheid beleven

- We zetten in op speerpunt- en kernsporten voor Limburg en op het belang om zoveel mogelijk mensen aan sport te laten doen. Vanuit een gezondheidsperspectief, maar ook een sociaal oogpunt is sporten en bewegen belangrijk.
- We zorgen ervoor dat de Sportzone Limburg daadwerkelijk voor heel Limburg profijt kan opleveren en we stimuleren de speerpuntsporten, mede in samenhang met de faciliteiten en evenementen die er grensoverschrijdend zijn (o.a. Belgisch-Limburg en Aken); voor de doorontwikkeling van de Sportzone Limburg ligt de verantwoordelijkheid primair bij de gemeenten.
- Het Jeugdsportfonds krijgt een extra financiële impuls en laat zien dat met weinig middelen veel bereikt kan worden en met goede voorbeelden en iconen grote groepen jongeren kunnen worden gemobiliseerd. We zoeken actief naar de verbinding van verschillende regelingen die hetzelfde doel nastreven.
- Gehandicaptensport blijft een belangrijk speer-

punt in het sportbeleid. Diverse goede initiatieven, ook op gemeentelijk niveau, worden ondersteund. Sportlandgoed De Haamen in Beek – als onderdeel van de Sportzone Limburg – in Beek vervult daarbij een bijzondere rol met een excellent voorzieningen-aanbod voor de gehandicaptensport.

- Bovenregionale (sport)evenementen met (inter)nationale uitstraling bieden een podium voor diverse crossovers en zijn tevens van betekenis voor het vestigingsklimaat en de regionale economie. Dit benaderen wij vanuit een euregio-naal perspectief van complementariteit en gezamenlijke afstemming. Daarmee is de impact van dit soort evenementen volgens het Mulier Instituut veel breder dan het sportevenement zelf en zo dragen deze evenementen stevig bij aan het regionale MKB.

Digitale samenleving

- Snel internet is voor stedelijke gebieden bijna een vanzelfsprekendheid, echter in een groot aantal buitengebieden zijn de mogelijkheden voor snel internet beperkt. Met name voor een groot aantal burgers, recreatieve en (agrarische) ondernemers is dit een doorn in het oog. Op basis van een solide businesscase waarin ook private partijen willen mee-investeren kan de Provincie overwegen hierin een rol te spelen. Daarbij is er alleen sprake van een provinciale rol als de investering ook revolverend is.
- Social media zijn een belangrijke bron voor nieuwe fundraising acties en het ontstaan van nieuwe sociale netwerken. Er wordt volop geëxperimenteerd met nieuwe digitale onderwijsconcepten (tablets, smartphones, e-learning). Nieuwe zorginnovaties kunnen het dagelijks leven vergemakkelijken en daarmee ook kosten besparen, waarbij menselijk contact belangrijk blijft maar ook op andere (digitale) manieren mede tot stand kan komen.
- Tegelijkertijd zal er ook oog moeten zijn voor de mensen die moeite hebben met de digitale ontwikkelingen. Ondersteuning van ouderen hierbij, maar ook voor mensen die door (bij) scholing op dit gebied weer aan de samenleving kunnen deelnemen en aan het werk komen, is van

belang. Dit vraagt om het aanpakken van laaggeletterdheid (en ‘digibetisme’) van een deel van de Limburgse bevolking. Een vernieuwende (digitale) aanpak in het bibliotheekwerk kan daarbij een belangrijke rol spelen. Het bibliotheekwerk zal actiever en wijkgericht moeten inspelen op de vele burgerinitiatieven die er zijn, zoals bijvoorbeeld leesclubs en boeken-uitleen. Ook zal het een actievare rol moeten vervullen naar educatie en onderwijsactiviteiten.

Nieuw verdienenvermogen

- De Provincie neemt het initiatief om in samenwerking met partijen uit het culturele en sportieve veld te experimenteren met nieuwe verdienmodellen. Denk daarbij aan het vergroten van derde geld inkomsten, fondsenwerving, (zachte) leningen, crowdfunding initiatieven, sponsorships, samenwerkingsfinancieringen, publiek-private samenwerkingen (PPS) of het uitoefenen van invloed via provinciale deelnemingen. Maar ook aan ‘dynamic ticketing pricing’, bijvoorbeeld door de laatste lege stoelen voor gereduceerd tarief aan te bieden aan speciale doelgroepen. De Provincie vraagt bij gesubsidieerde instellingen aandacht daarvoor via de subsidiebeschikking.
- We voorkomen het stapelen van subsidies en beoordelen initiatieven op zakelijkheid, ondernemerschap en het vertrouwen dat er is in het organiserend vermogen, waarbij overhead tot een minimum wordt beperkt. We onderzoeken de mogelijkheden naar meer bundeling en samenhang in de diverse sport-subsidieregelingen.

Aanpak van intolerantie en radicalisering

- Deze coalitie staat voor een tolerant en gastvrij Limburg en heeft anti-discriminatie en de emancipatie van de LHBT-groep (lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders) hoog in het vaandel. In al ons handelen zullen we vanuit deze kernwaarden acteren.
- In de aanpak van de radicalisering vervult De Commissaris van de Koning vanuit zijn verantwoordelijkheid voor veiligheid een spilfunctie om gemeentebestuurders voldoende toe te rusten en ondersteunen. Vanuit deze aanpak wordt ingezet

op het voorkomen van radicalisering en het nog meer weerbaar maken van de democratie en samenleving tegen het jihadisme.

- Tevens zullen we vanuit de ondersteuning en financiering van de provinciale maatschappelijke organisaties aansturen op het herkennen en voorkomen van deze ontwikkeling in een zo vroeg mogelijke fase.

Energie van Limburg

7

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

De transitie naar een duurzame energiehouding is een wereldwijde opgave. Belangrijk onderdeel daarvan is het terugbrengen van de CO₂ uitstoot, door fossiele brandstoffen steeds meer te vervangen door duurzaam opgewekte energie. Tegelijkertijd spelen verschillende ontwikkelingen een bepalende rol in de energiemarkt en voor de leveringszekerheid van energie: veranderende geopolitieke verhoudingen en conflicten zoals in het Midden-Oosten en Oekraïne, de stabiliteit van het energienetwerk in relatie tot verduurzaming (nationaal maar ook in relatie met Duitsland) en teruglopende benutting van de aardgasvoorraad in Groningen. Deze ontwikkelingen roepen vragen op over de afhankelijkheid van en onzekerheden rond onze energievoorziening. De rijksoverheid evenals de Europese Commissie (EFRO) zet sterk in op de transitie naar een energievoorziening die resulteert in 80 tot 95% minder CO₂-emissie ten opzichte van 1990 en tegelijkertijd betaalbaar en betrouwbaar is.

De specifieke kenmerken van Limburg en ontwikkelingen die in de provincie gaande zijn bieden uitgelezen kansen om de energietransitie te benutten voor verbeteringen in het leef- en vestigingsklimaat. Duurzame energie is een verbindend thema voor diverse andere opgaven: Limburg staat voor de opgave om het thema te verbinden aan de kwaliteit van de woningmarkt, aan de economische clusters, aan kennis en innovatie en aan de maatschappelijke dynamiek van mensen die zelf iets willen verwezenlijken.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We streven naar onafhankelijkheid van fossiele brandstoffen en naar onafhankelijkheid van energie uit instabiele landen, met als inspanningsverplichting om toe te groeien naar een energie-neutrale provincie. Een samenhangende inzet op duurzame energie zorgt voor extra werkgelegenheid in die sector, voor lastenverlichting van

burgers en bedrijven en voor een groter wooncomfort tegen lagere woonlasten.

De kansen in Limburg voor een energietransitie zijn aanzienlijk. In de afgelopen bestuursperiodes is echter gebleken dat het verzilveren van die kansen niet vanzelf gaat. We gaan inzetten op: 1) energiebesparing, 2) energie opwekken en uitwisselen, 3) kleinschalige en haalbare energieopslag en 4) een stabiel en innovatief netwerk voor duurzame energie en warmte.

Zoals aangegeven hangt de energieopgave bij uitstek samen met economische structuurversterking en met een krachtige sociale agenda. We willen daarbij de dynamiek van de samenleving maximaal benutten door het eigen initiatief van burgers, bedrijven en andere maatschappelijke partijen in bijvoorbeeld energiecoöperaties te koesteren en te ondersteunen. Daarbij zet de Provincie zich ervoor in dat een gelijk speelveld op de energiemarkt gegarandeerd wordt.

WAT ZIJN AANKNOPINGSPUNTEN VOOR BELEID?

Limburg is via het IPO aangesloten bij het Nationaal Energie Akkoord. Energie is een sector op zichzelf die bijdraagt aan de economische structuurversterking en werkgelegenheid. Het Limburgs Energiefonds zet al in op investeringen in duurzame energie en het aanjagen van innovatie. In aanvulling daarop kan de Limburgse energietransitie plaatsvinden in samenhang met uiteenlopende bestaande beleidsthema's. Daarvoor zal de Provincie in beeld brengen hoeveel duurzame energie er daadwerkelijk opgewekt kan worden en op welke locaties. Op basis daarvan worden de doelen voor de kortere termijn specifiek gedefinieerd. Ter inspiratie wordt gekeken naar de methodiek die wordt gehanteerd in het ambitiedocument Parkstad Limburg Energie Transitie (PALET) en wordt waar mogelijk aansluiting gezocht bij IBA Parkstad. De inzet van de Provincie bestaat uit het organiseren van het delen van kennis en ervaring, het ondersteunen van

burgers en lokale coöperatieve verbanden en het koppelen van de energieopgave aan de economische structuurversterking. Daarbij zet de Provincie vooral revolverende fondsen in. Bij de uitwerking van de Limburgse energietransitie worden de accenten als volgt gelegd:

Energie besparen

- De kansen voor energiebesparing liggen in de bebouwde omgeving, bij bedrijven en instellingen en bij verlichting van wegen en fietspaden in het buitengebied. Op dit moment blijft 55% van het besparingspotentieel onbenut. Energiebesparing wordt de standaard voor de herstructurering van woningbouw in stedelijk gebied, met als ambitie om energieneutrale woningen te creëren.
- Er komt een Asbestsaneringsplan bestaande uit pacts met de agrobusiness, de industrie en de woningcorporaties, met als doel om samen met de bedrijven de asbestdaken van bestaande gebouwen te saneren. Daarnaast zetten we in op sanering van asbestdaken van particulieren, voor zover het gaat om het verplichte deel van de opstallen. Met een revolverende inzet van middelen. Door daken te vervangen met zonnecollectoren en de opgewekte energie voor een deel in de buurt terug te leveren wordt een haalbaar traject uitgestippeld, eventueel met behulp met provinciale leningen met een verlaagde rente. Hierbij zal de provincie de trekkersrol, ook richting Rijk/EU, op zich nemen en bij de op te stellen regeling bekijken hoe participatie de vervanging kan versnellen, zodat in Limburg voor 2024 aan de wettelijke verplichting wordt voldaan.
- Verbinden van kwaliteitsverbetering van de woningvoorraad aan energiebesparing creëert werkgelegenheid in de bouwsector, scheelt de burger in de portemonnee en vergroot het wooncomfort. Daarnaast is er veel energie te besparen op het gebied van mobiliteit. Door te kiezen voor een slimme inrichting van infrastructuur valt er nog veel te winnen.

Energie opwekken

Met steun van de provincie is de ontwikkeling van duurzame energiebronnen ter hand genomen. De volgende manieren om energie op te wekken in Limburg kunnen voortgezet of nieuw ontwikkeld worden:

- zonnepanelen in de woonomgeving en bij dakoppervlak van bedrijfspagazijnen;
- de mogelijkheden van aardwarmte benutten en experimenten daarmee uitvoeren;
- windenergie: Limburg is een inspanningsverplichting aangegaan met het Rijk om in 2020 ongeveer 80 MW aan extra windenergie te realiseren. Windenergie kan in Limburg gekoppeld worden aan lijninfrastructuur en er wordt een koppeling gezocht met direct profijt voor omwonenden. De Provincie zet in op de ondersteuning qua organisatie en facilitering van een lokale coöperatieve, breed gedragen aanpak;
- waterkracht: rivieren, beken, rioolstelsels en grondwaterstromingen bieden mogelijkheden voor de ontwikkeling van (kleinschalige) waterkrachtcentrales.

Boringen naar schaliegas, ook proefboringen, worden niet toegestaan zolang niet op overtuigende wijze is vastgesteld dat dit veilig kan gebeuren en de revenuen ten goede komen aan Limburg. Een aandachtspunt bij kleinschalige opwekking van energie is de bestaande regeling rond teruglevering aan het net die voor particulieren onvoordelig uitpakt. De Provincie kan dit niet zelf oplossen maar zal zich richting de regering inzetten om hier verbetering in aan te brengen.

Uitwisselen van restenergie en -warmte

Het gebruik van (rest)energie en -warmte van industriële complexen, tuinbouwkassen en afvalverbranding in huishoudens of door andere bedrijven biedt grote kansen om de afhankelijkheid van aardgas en andere fossiele energiebronnen terug te dringen. In Sittard-Geleen is bijvoorbeeld het Groene Net in ontwikkeling waarbij Chemelot en een biomassa-centrale warmte gaan leveren aan de nabij gelegen woonwijken en instellingen.

We zetten in op:

- het benutten van restenergie en -warmte uit tuinbouwkassen voor andere doeleinden;
- het aanwenden van industriële restwarmte in woonwijken;
- de mogelijkheden van andere innovaties en toepassingen op het terrein van energie-uitwisseling ondersteunen we, waar nodig met aanvullend onderzoek. Maar altijd met een focus op een lage energieprijs voor de Limburgers. Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheden van energiewinning uit asfalt en uitstoot wegverkeer.

Energieopslag

De Limburgse ondergrond biedt goede mogelijkheden voor het opslaan van warmte en koude. Het Mijwaterproject in Heerlen laat al zien wat de mogelijkheden zijn. Ook elders, waar energie-intensieve bedrijvigheid op een gunstige ondergrond plaatsvindt, zoals de glastuinbouw in Noord-Limburg, gaan we die mogelijkheden benutten. Daarnaast zijn er andere kleinschalige en haalbare innovaties gaande om energie op te slaan en te bufferen. Zo kunnen koelhuizen (logistieke sector) aangewend worden om de discontinuïteit van duurzame energie te stabiliseren. De ontwikkeling van deze innovatie wordt ondersteund met een focus op energie-onafhankelijkheid en -zekerheid van onze provincie.

Een innovatief en stabiel energienetwerk

Om een optimale benutting van duurzame energie en uitwisseling van energie en warmte mogelijk te maken is de kwaliteit van het netwerk en de verbindingen tussen energieaanbieder en -vrager essentieel. We zetten daarbij in op een goed functionerend en grensoverschrijdend energienetwerk, waarbij ook aan buurlanden geleverd kan worden. Dit komt naast de vraagstukken rond netwerkstabiliteit die er zijn ten gevolge van onder andere de Duitse Energiewende. De Provincie is aandeelhouder van Enexis. Vanuit die rol kan de provincie sturen op de inzet op een excellent netwerk. Via het aandeelhouderschap van Enexis zet de Provincie ook in op de ontwikkeling van smart grids zodat duurzame energietoepassingen verbonden kunnen worden, zoals een laadpunten-

netwerk voor e-auto's en e-bikes. Energie-investeringen versterken op die manier ook de regionale economische ontwikkeling.

De Provincie zal de veiligheid van de kerncentrales in Tihange en Mol nauwlettend en streng in het oog houden, in samenhang met de netcapaciteit. Daarbij zal een inspanning worden verricht om de mogelijkheden van ingebruikname van de Claus-centrale voor levering aan het Belgische net te benutten.

Verbinden van kennis

De provincie werkt samen met de kennisinstellingen in de Euregio (RWTH Aachen, Zuyd Hogeschool) om innovaties in de energietransitie aan te jagen en toe te groeien naar een onafhankelijke en goedkope energievoorziening voor Limburg. De PALET-aanpak in de regio Parkstad kan daarbij een mooie inspiratiebron zijn. Tegelijkertijd is er aandacht voor kennisontwikkeling over duurzame energietoepassingen in het MKB, met name in de bouw- en installatiesector.

Limburg leefbaar en groen

8

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

Een excellent leef- en vestigingsklimaat in Limburg betekent dat de aanwezige ruimte, de woningmarkt, de kwaliteit van natuur, water en landschap en cultuurhistorische waarden op orde zijn. Tezamen maken zij de provincie aantrekkelijk voor mensen om er te wonen, te werken en te recreëren. Ze vormen een belangrijke factor voor een goede kwaliteit van leven: één van de voorwaarden voor een hoge kwaliteit van leven en een gezonde economische structuur. De opgaven liggen op verschillende terreinen:

- *Land- en tuinbouw* is in delen van Limburg een belangrijke economische drager en is tegelijkertijd onmiskenbaar onderdeel van de Limburgse ruimtelijke structuur. Mede ten gevolge van internationale ontwikkelingen in de sector (sluiting kleinere bedrijven, voortgaande schaalvergroting) staat de leefbaarheid van het platteland onder druk. De opgave is om de land- en tuinbouw duurzaam te verbinden met een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit en een leefbaar platteland in Limburg.
- In de afgelopen jaren is fors geïnvesteerd in *ruimtelijke kwaliteit, landschaps- en natuurwaarden*. Dit heeft tot grote verbeteringen geleid. Met het Natuurpact tussen rijksoverheid en de provincies (2013) is de uitvoering van het natuurbeleid gedecentraliseerd naar de provincies. De nieuwe rol van de Provincie houdt – meer dan voorheen – in dat de verbinding gezocht moet worden tussen natuur, bescherming van landschappen, economische ontwikkeling in het buitengebied en een verdere duurzame ontwikkeling van de land- en tuinbouw. Dat betekent aan de ene kant dat ruimte, natuur en landschap een intrinsieke waarde en functie hebben. Aan de andere kant is ook de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid een belangrijke waarde: voor recreanten en toeristen en voor inpassbare (economische) activiteiten. Daarnaast staat de Provincie voor de komende jaren voor de opgave om de middelen efficiënt te besteden. Daarbij is aansluiting bij initiatieven uit de samenleving en koppeling met de economische

structuurversterking onmisbaar. Voor de Nationale Parken, het nationaal landschap Zuid-Limburg en de overige natuur- en landschapsgebieden (goud-, zilver- en bronsgroen) ligt er de opgave om deze op een duurzame wijze midden in de samenleving te plaatsen. De Provincie juicht het dan ook toe dat 18 maatschappelijke organisaties met sterk uiteenlopende invalshoeken met het Manifest ‘Limburgs Groen: van denken naar doen’ de handen ineen hebben geslagen om gezamenlijk met de provincie de juiste balans tussen mens, omgeving en economie te vinden.

- Naast de ruimte voor natuur en land- en tuinbouw, is de Limburgse ruimte er ook om goed te wonen. Met ongeveer 80% van de *Limburgse woningvoorraad* gaat het goed. Vooral op het gebied van betaalbare en beschikbare woningen voor specifieke doelgroepen (sociale huurwoningen, levensloopbestendige woningen, aanbod voor doorstromers en starters) liggen er opgaven. Er is een groot tekort aan volwaardige studentenwoningen; er is bijvoorbeeld aandacht nodig voor de kansen voor huisvesting van Duitse studenten. Dit zijn primair opgaven voor gemeenten, woningcorporaties en particuliere eigenaren. Een verduurzaming van de bestaande woningvoorraad en het duurzaam (ver)bouwen zijn belangrijke 21e eeuwse opgaven, die zeker ook voor Limburg gelden. Voor de huisvesting van de asielzoekers heeft de Provincie een wettelijke toezichthoudende taak.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Ambities Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL) uitvoeren

De Provincie heeft een dubbele doelstelling: landschap en natuur verder ontwikkelen binnen de beschikbare middelen en economische ontwikkelingen in het buitengebied verder versterken. We zetten erop in dat de ambities van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg worden uitgevoerd en de wettelijke beschermingsregimes voor water en natuur worden gehandhaafd, waarbij het primaat ligt bij de gemeenten en afspraken die daar gemaakt worden.

Natuur verbinden met de samenleving

We realiseren binnen de beschikbare middelen het Limburgse deel van het Natuurnetwerk Nederland en de bescherming van Natura 2000-gebieden volgens de afspraken met het Rijk (2027). De budgetten daartoe worden nader bezien in relatie tot de plattelandsontwikkeling, recreatie enzovoort. Met behulp van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) wordt aan bedrijven ontwikkelingsruimte vergund en de natuur beschermd. Voor de Nationale Parken (De Meinweg, De Maasduinen en De Groote Peel) en het nationaal landschap Zuid-Limburg zetten we erop in dat het bereiken van natuur- en landschapsdoelen hand in hand gaat met een sterkere samenhang met hun omgeving en samenwerking van betrokken partijen. Naast bescherming en ontwikkeling van natuur gaan we voor het realiseren van een (nog) grotere belevingswaarde. Dat vraagt om een gebiedsgerichte benadering waarbij er een goede balans is tussen de stad en de (beschermd) natuur, waarin toerisme en recreatie, natuurbeleving en ondernemerschap gezamenlijk tot wasdom kunnen komen.

De Provincie biedt ruimte aan en creëert mogelijkheden voor maatschappelijke initiatieven die een impuls geven aan de ruimtelijke kwaliteit en het beheer van natuur. Dat betekent ook dat waar mogelijk wordt meegewerkt om drempels voor de ontwikkeling van economische dragers in en bij natuurgebieden weg te nemen, voor zover deze de natuurfunctie versterken. Tegelijkertijd speelt de provincie in op coöperatieve ontwikkelingen, bijvoorbeeld voor agrarisch natuurbeheer, voor de aankoop van natuurgebieden door particulieren, of in de toerisme- en recreatiesector. Dat betekent dat agrarische ondernemers, particuliere landgoedeigenaren en andere betrokken burgers en bedrijven een gelijke plaats innemen bij het beheer van natuur en landschap, naast de grote beheerders als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap.

Vernieuwing woningmarkt

Wij willen betrokken partijen uitdagen om met vernieuwende concepten en ideeën te komen voor de woningmarkt (met speciale aandacht voor betaalbaarheid, bereikbaarheid en duurzaamheid in de woningmarkt) en we stimuleren gemeenten om te komen tot regionale afstemming in woonvisies en concrete actieplannen. Vanuit een actieve monitoringsrol willen we bijdragen aan het verwezenlijken van de kwalitatieve en kwantitatieve opgaven en we trekken gezamenlijk met partners uit het veld op in de lobby naar Den Haag om nadelige effecten van rijksbeleid te voorkomen. Samen met gemeenten willen wij actief inzetten op het aanpakken van de leegstand van cultuurhistorische gebouwen, bedrijvencomplexen, kantoorgebouwen en boven winkels.

WAT ZIJN AANKNOPINGS- PUNTEN VOOR BELEID?

Ruimtelijk beleid en omgevingsbeleid

- In het ruimtelijk beleid richt de Provincie zich vooral op het verbinden van partijen en beleids-terreinen zoals aangegeven in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL). Het POL biedt ook voldoende aanknopingspunten om die verbindende rol per onderwerp nader in te vullen die primair door gemeenten en regionale partners geconcretiseerd moet worden. De Provincie monitort de realisatie van de ambities van POL. Waar nodig ondersteunen we gemeenten daarbij. Daar waar gemeenten in strijd handelen met het POL zal de Provincie handhaven en passende maatregelen nemen.
- Om de ambities te verwezenlijken kijken we breder dan de landsgrenzen. We zoeken actief verbinding met ontwikkelingen in onze buurlanden en stemmen beleidsuitwerkingen af.
- Via de Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD's) houdt de Provincie actief toezicht op risicovolle bedrijven in Limburg (BRZO-bedrijven)³ en zorgt samen met gemeenten voor snelle en kwalitatieve vergunningverlening en professioneel advies.
- In samenwerking met gemeenten hebben we

aandacht voor de monitoring van diverse omgevingsaspecten, bijvoorbeeld op het punt van het verbeteren van de luchtkwaliteit en de nazorg van vuilstortplaatsen.

- Wat betreft het provinciale Grondbedrijf stimuleren we hiermee vernieuwing en bottom up initiatieven, maar zien we geen rol om gemeentelijke grondbedrijven of problematieken te saneren.

Duurzame landbouw als ruimtelijke drager en glastuinbouw

Een groot deel van het Limburgse grondoppervlak is in beheer van de land- en tuinbouw. Deze sector is daarmee bepalend voor hoe het buitengebied eruit ziet en voelt zich ook verantwoordelijk hiervoor. Om een hoge kwaliteit van dat buitengebied – en daarmee de leefomgeving van alle Limburgers – te bevorderen, zet de Provincie in op het volgende:

- De ruimtelijke kaders bieden ruimte voor een gezonde bedrijfsvoering van streek-eigen (familie) bedrijven met (grondgebonden) land- en tuinbouw.
- De binding met en inpassing in de omgeving van agrarische bedrijven wordt versterkt door (plano-logische) ruimte te creëren voor aanvullende activiteiten en diensten. Tegelijkertijd beperkt de Provincie de vervuiling en overlast door consequent toezicht en handhaving van de geldende regels.
- Vanuit het MKB-fonds komt er meer aandacht voor land- en tuinbouwbedrijven om familie-bedrijven en nieuwe economische dragers daarvan te stimuleren.
- De Provincie gaat dierenwelzijn en verduurzaming stimuleren door innovatie te ondersteunen bij agrarische bedrijven die doelgericht bezig zijn met productiebeheersing en het verbinden van hun activiteiten met natuur en landschap. Daarbij is er ook aandacht voor de facilitering van gezamenlijke innovaties bij (grotere) groepen ondernemers en het stimuleren van nieuw ondernemerschap.
- Het beleid voor land- en tuinbouw zoals in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg vastgelegd wordt gehandhaafd. De Provincie voert zelf geen specifiek beleid dat schaalvergroting in de veeteelt stimuleert. Een volgend grootschalig Nieuw Gemengd Bedrijf wordt niet toegestaan totdat het

bestaande Nieuw Gemengd bedrijf op alle aspecten objectief is geëvalueerd.

- We zoeken oplossingen voor situaties waar bedrijven hinder of overlast veroorzaken ook al voldoen zij aan de vergunningseisen. De methode zoals ontwikkeld uit de ‘proeftuintjes Nederweert’ kan daarbij inspiratie bieden.

Met het rapport TuinbouwVersnelling 2014 is een duidelijke koers aangegeven voor de tuinbouw, een belangrijke sector binnen het Limburgse agribusinesscomplex. De glastuinbouw biedt een aanzienlijke werkgelegenheid, draagt bij aan het bruto product en aan de kwaliteit en leefbaarheid van het buitengebied. De Provincie zal zich samen met alle belanghebbenden inspannen om de Transitieagenda Tuinbouw zoals beschreven in het ‘Eindrapport Tuinbouwversnelling; van crisis naar nieuwe werkelijkheid’ te realiseren door:

- Versterken van de innovatiekracht, ondernemerschap en ketenkracht door blijvend te faciliteren, met o.a. een focus op regio-branding en competentieontwikkeling.
- In te zetten op de thema’s gezondheid en voeding, door de Kennis-As Limburg duurzaam te verbinden met de internationale concurrentiepositie van Greenport Venlo.
- In te zetten op de mogelijkheden van geothermie in de glastuinbouw.

Koppelen van natuur en landschap aan maatschappelijke initiatief, ondernemerschap en economische dragers

We zetten vanuit een faciliterende en stimulerende rol in op vermaatschappelijking van natuur en landschap. Dat betekent het volgende:

- De Provincie creëert een gelijk speelveld voor agrarische ondernemers, particuliere landgoedeigenaren, betrokken burgers en bedrijven en de grote terreinbeheerders als het gaat om subsidiëring van beheer, projecten en aankopen van grond.
- Gezamenlijk met gemeenten worden beleidsmatige belemmeringen (bijvoorbeeld beperkingen in bestemmingsplannen) voor het ontwikkelen van verdienvermogen in en bij natuurgebieden zoveel mogelijk weggenomen.

- De archeologische verplichtingen worden ingevuld vanuit de wetenschap dat er veel kennis in Limburg reeds beschikbaar, voorhanden en gedocumenteerd is, en dat daar waar onderzoeken nodig zijn gehandeld wordt vanuit een kostenbewuste en efficiënte opstelling.
- Maatschappelijke en coöperatieve initiatieven voor innovatieve concepten van beheer en ontwikkeling van natuur en landschap worden tijdelijk ondersteund met behulp van kennis en beperking van regeldruk, met een focus op de drie Nationale Parken en het nationaal landschap Zuid-Limburg.
- Wij faciliteren de totstandkoming van nieuwe partnerschappen tussen gemeenten, bedrijfsleven, burgers en maatschappelijke partijen met een focus op natuur- en landschapsbeheer en de budgetten worden vanuit dat perspectief bepaald.
- Bij het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland zorgen we voor sterke verbindingen met ecologisch waardevolle gebieden in het Belgisch-Duitse grensgebied, met een daarbij passend faunabeheer.

Slim financieren van natuur en landschap

- De Provincie keert subsidies voor natuurbeheer (SNL) en projecten gebiedsgericht uit op basis van de specifieke opgave in natuurgebieden om zo een grotere transparantie in de besteding van middelen te garanderen. De gebiedsontwikkeling en het gelijke speelveld voor betrokken partijen staan daarbij centraal, niet de instandhouding van (intermediaire) organisaties.
- De Provincie zet zich in om de adoptie van natuurgebieden door bedrijven, instellingen en burgers te bevorderen. Voorwaarde is dat de publieke toegankelijkheid van natuurgebieden gewaarborgd blijft. We steunen maatschappelijke innovaties zoals aandelenuitgifte met kennisoverdracht en het bijeen brengen van partijen.
- We ondersteunen de verdere uitwerking van bestaande gebiedsfondsen voor natuur- en landschapsgebieden en stimuleren gemeenten en gebiedspartijen om tot fondsvorming over te gaan. Gebiedsfondsen bieden een basis om een deel van de opbrengsten uit economische dragers, adoptie

en publieke middelen bijeen te brengen en efficiënt in te zetten.

Een efficiënte waterketen en droge voeten voor Limburg

Door onderdelen van de waterketen (riolering, afvalwaterzuivering, drinkwaterbereiding) te bundelen of anders te organiseren zijn besparingen mogelijk. Wat de optimale schaal is, is echter niet zonder meer te zeggen (Visitatiecommissie Waterketen, 2013). Het Bestuursakkoord Water biedt gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven de ruimte om de samenwerking in de waterketen te optimaliseren.

- Vanuit zijn verbindende en faciliterende rol zet de Provincie proactief erop in om de spelers in de waterketen te bewegen tot optimalisatie en efficiëntiewinst op de Limburgse schaal. Met als doel lagere lasten voor de inwoners van Limburg bij tenminste gelijkblijvende kwaliteit.
- De Provincie zet zich blijvend in voor de waterveiligheid en zorgt samen met de waterschappen dat de regionale waterkeringen op orde blijven. We nemen daarvoor de uitvoering van het in 2010 met het Rijk en de waterschappen gesloten Bestuursakkoord Water ‘Droge voeten voor Limburg’ in de komende periode verder ter hand.

Transformatie Limburgse Woningmarkt

- We continueren het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt en het fonds voor duurzaamheidsleningen. Daarbij hebben we aandacht voor initiatieven van bijvoorbeeld nieuwe collectieven en particulieren, die bijdragen aan de betaalbaarheid en een grotere bereikbaarheid van (sociale huur)woningen en onze wettelijke toezichthoudende taak voor de huisvesting van asielzoekers.
- De Provincie continueert de Starterslening om de positie van starters op de Limburgse woningmarkt te verbeteren en de stagnatie van de woningmarkt te doorbreken. Jaarlijks wordt bezien of de Starterslening nog langer noodzakelijk is.
- Om leegstand van bedrijvencomplexen, kantoorlocaties, vrijkomende cultuurhistorische gebouwen en boven winkels op te lossen is maat-

werk nodig. Samen met gemeenten bevorderen we herbestemming, bijvoorbeeld in samenhang met de huisvestingsopgave voor (Akense) studenten of arbeidsmigranten.

- Bij herstructurering van woningbouw stimuleert de Provincie de betrokken partijen om de kansen voor energiebesparing en -opwekking maximaal te benutten.
- Samen met nieuwe collectieven, particulieren en woningbouwcorporaties ontwikkelen we vernieuwende concepten voor het omzetten van koopwoningen naar huurwoningen (bijvoorbeeld geïnspireerd op de Aanpak particulier bezit Parkstad Limburg), zodat aan de groeiende vraag naar kwalitatieve en betaalbare huurwoningen kan worden voldaan. Daarbij is er ook aandacht voor levensloopbestendige woningen en de combinatie wonen met zorg, bijvoorbeeld door verschillende generaties bij elkaar te laten wonen.
- De provincie stelt een verbeterde demografische monitor in om beter in te spelen op toekomstige aankomende ontwikkelingen. Het aantal bronnen voor demografische prognose wordt verbreed (een 'mandje' van tenminste drie prognoses waaronder de E,til-prognoses). De prognoses worden benut op alle beleidsvelden en fijnmaziger ingezet naar regio's en relevante subregio's met demografische verschillen en accenten door verbreding en verfijning, zowel per regio als per beleidsveld.

Limburg verbonden en bereikbaar

9

WAT IS DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE?

Limburg heeft een uitstekende geografische ligging als poort naar Europa. Spoor-, weg- en waterverbindingen binnen Limburg zijn relatief goed op orde. Een grote maatschappelijke opgave de komende jaren is om de euregionale verbindingen op deze modaliteiten te verbeteren. In meerdere opzichten heeft het euregionale openbaar vervoer (trein en in het verlengde de tram en bus) prioriteit voor de economische en sociale toekomst van Limburg. Een goed functionerend openbaar vervoer, naast een goed wegennet, biedt iedereen de kans om deel te nemen aan de samenleving. Dat is van belang voor een goede bereikbaarheid tussen wonen en werken. Daarnaast ligt er de opgave om samen met de gemeenten het regionaal openbaar vervoer naadloos aan te laten sluiten op het vervoer van specifieke doelgroepen. In aanvulling op het Limburgse regionale openbaar vervoer gaat het om de verbindingen met Antwerpen, Keulen, Luik en Düsseldorf. Ontmoeten kan alleen als men elkaar ook daadwerkelijk *kan* ontmoeten. Ook is er een aantal knelpunten op het nationale wegennet dat extra aandacht verdient (verbreding A2, opwaardering A67, A76) en een slimme aansluiting op het regionale wegennet vergroot de doorstroming en draagt bij aan het verbeteren van de verkeersveiligheid.

In de afgelopen jaren is gewerkt aan het stimuleren van de multimodaliteit met diverse haven- en barge-terminals die als knooppunt fungeerden tussen water, spoor en weg. Daar liggen nog steeds grote opgaven en kansen voor een handels- en export-provincie als Limburg. De verbindingen via het luchtverkeer (MAA) zijn daarbij eveneens relevant als het gaat om een snelle afhandeling van logistieke processen zoals ‘just in time’ producten (agro/food en fresh, lifestock, hoogwaardige medische technologie etc.). Excellente knooppunten en verbindingen voor het goederenvervoer zijn onmisbaar als onderlegger voor een duurzame economische structuurversterking. Verder liggen er kansen om de fietsinfrastructuur in Limburg te

versterken en daarmee ook een serieus alternatief te bieden voor de auto. Daarmee kan bijgedragen worden aan de energieambities zoals hierboven beschreven, maar ook de leefbaarheid en (verkeers)-veiligheid van de bebouwde omgeving heeft baat bij een goede fietsinfrastructuur. En, het draagt bij aan nieuwe toeristische kansen en een betere gespreide aanpak van het wielertoerisme met name in het Heuvelland.

Tenslotte, ook op het gebied van mobiliteit zijn landelijk innovaties te zien die ontstaan uit maatschappelijk initiatief. Denk aan deelauto's, flexibele buurtbussen die worden geëxploiteerd door buurtverenigingen of fietsvriendelijke zones. De opgave voor de Provincie om de verbindingen en infrastructuren naar een hoger niveau te tillen, kan stimulerend werken voor dergelijke initiatieven.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We willen een bereikbare Provincie via de weg, het spoor, het water, de lucht en de fiets en een goede doorstroming op de infrastructuur binnen de provincie. De komende jaren worden er forse stappen gezet in het euregionale openbaar vervoer en maken we afspraken met de rijksoverheid en onze grensoverschrijdende partners. Daarnaast zetten we in op de ingezette lijn van versterking van de multimodale infrastructuurle knooppunten (terminals verbinden mede in relatie tot luchtvracht) en de aanpak van knelpunten in het nationale wegennet in combinatie met de aansluiting op het provinciale/regionale wegennet en fietsinfrastructuur.

WAT ZIJN AANKNOPINGS-PUNTEN VOOR BELEID?

Grensoverschrijdende verbindingen via spoor, weg, water en lucht

- We continueren de ambities van het initiatiefvoorstel ‘De Limburg Lijnen’. We maken afspraken met de rijksoverheid en onze grensoverschrijdende

partners om kwalitatieve euregionale ov-verbindingen te realiseren met Luik, Keulen, Düsseldorf en Antwerpen en zijn bereid om daar voorfinancieringen voor te doen vanuit onder andere goede businesscases en commitment van andere partners.

- Verbreding c.q. opwaardering van onze belangrijkste rijkswegen (A2, A67, A76) is noodzakelijk om de bereikbaarheid naar de rest van Nederland, naar België en naar het Duitse achterland te vergroten. Dit is een verantwoordelijkheid van het Rijk. We zetten erop in dat het Rijk die verantwoordelijkheid oppakt en dat regionale knelpunten aangepakt worden om de doorstroming te verbeteren.
- De Maas is de blauwe levensader door onze provincie. Niet alleen op toeristisch gebied maar zeker ook vanuit belang van de containervaart dringen we er bij de rijksoverheid op aan om de nodige investeringen (verhogen van bruggen, sluisennetwerk etc.) in harde afspraken vast te leggen.
- In de ontwikkeling van de luchthaven Maastricht Aachen Airport zoeken we naar een exploitant die de benutting van de luchthaveninfrastructuur een nieuwe impuls kan geven, voor zowel de luchtvracht als het passagiersvervoer. De faciliteiten zijn deels aanwezig om concurrerend te zijn, deels zijn nieuwe investeringen nodig (Cargo-terminal). De nichemarkt voor de luchthaven ligt vooral ook op het transport van goederen die snel en zonder veel bureaucratische afhandelingenprocedures verzonden en ingevlogen kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan 'fresh'-producten (producten met een snelle bederf-termijn) of hoogwaardige medische technologie (onderdelen) die snel wereldwijd geleverd moeten kunnen worden. Daarbij speelt ook de Maintenance-boulevard een belangrijke randvoorwaardelijke rol evenals het aanwezige onderwijs. In het Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO) komen er nieuwe keuzedelen per 2016. Deze bieden mogelijkheden voor koppelingen naar gerelateerde Hoger Beroeps Onderwijs (HBO) en universitaire opleidingen, zoals de opleiding Luft- und Raumfahrttechnik van de Fachhochschule Aachen, de RWTH Aachen

of de logistieke opleiding bij Fontys Hogescholen in Venlo.

Inzetten op multimodaliteit en verbinden van logistieke centra

- Limburg is een belangrijke logistieke hotspot in Nederland en voor het Europese achterland. Versterking van de multimodale knooppunten (Venlo-Venray, Born-Stein, Wanssum) en de verbinding met de Europese bargeterminals Rotterdam, Antwerpen, Duisburg, Luik vragen grootschalige lange termijn investeringen.
- Nieuwe vervoers- en transportprocessen zijn in deze ontwikkeling cruciaal. Goederenmanagement op afstand, snelle afwikkeling en gespreide inzet over weg-water-lucht is de opgave voor de komende jaren. Vervoerders en logistieke bedrijven maken zelf de primaire keuzes; de overheid kan faciliteren met investeringskeuzes ten aanzien van infrastructuur.
- In het kader van veiligheid en de beperking van overlast zullen er voorstellen ontwikkeld worden voor de verbetering van de parkeergelegenheid voor vrachtwagens langs de snel- en provinciale wegen.

Slim verkeersmanagement en brede toegankelijkheid vanuit OV-concessie

- De nieuwe ov-concessie zal vanaf december 2016 ingaan. Daarin neemt de concessiehouder de stoptreinen in Limburg voor haar rekening en is het grensoverschrijdende treintraject naar Aken opgenomen. Daarbij zal ingezet worden op internationale ticketing voor het openbaar vervoer. In dunbevolkte gebieden staat een maatwerkoplossing centraal met aandacht voor doelgroepenvervoer. Vanaf 2024 worden er ook zero-emissie bussen ingezet. Daarbij wordt ook aandacht geschonken aan de goede bereikbaarheid van bijvoorbeeld openbare gebouwen voor mensen met een beperking (adaptatie van de Agenda 22).
- De aansluitingen op de belangrijkste ov-overstappunten naar bus, fiets en auto zullen in overleg met gemeenten en betrokken partners een kwaliteitsimpuls krijgen.
- Als het gaat om het verkeersmanagement zullen

experimenten gedaan worden om doorstroming te bevorderen en zo ook milieuwinst te boeken. Dit kan met dynamische maximumsnelheden op provinciale en gemeentelijke wegen, apps die voorzien in advies voor snellere alternatieve routes, of slimme ingrepen die te combineren zijn met het reguliere provinciale wegenonderhoud.

- Met de rijksoverheid worden afspraken gemaakt om de aanwezige nachttreinen in de Randstad en Brabant ook door te laten rijden naar Limburg. Initiatieven voor vraaggericht openbaar vervoer in de nachtelijke uren zijn mogelijk.
- We verlenen de provinciale MBO-reiskostenregeling voor leerlingen onder de 18 jaar voor de periode 1-9-2015 tot uiterlijk 1-1-2017 (of zoveel eerder) totdat de rijksregeling van kracht wordt.

Fietsen is dé (meest geliefde) fietsprovincie

- Er komt een actieplan ‘Meer ruimte voor de fiets in Limburg’. Daarin maken we afspraken met de regionale vervoerders, gemeenten, en wegbeheerders om beter af te stemmen om het fietstoerisme in Limburg te bevorderen en promoten.
- Snelfietsroutes kunnen worden gerealiseerd samen met andere wegbeheerders, door optimalisatie van de bestaande infrastructuur.
- De Provincie neemt de regie om samen met gemeenten te komen tot een goede regionaal en euregionaal (Belgisch Limburg, Provincie Luik, Duits grensgebied) fietsnetwerk te komen en actief de koppeling met toerisme en recreatie te leggen (zoals in Belgisch Limburg gebeurt).
- Extra aandacht zal uitgaan naar die plekken waar gevaarlijke verkeerssituaties voor de zwakkere verkeersdeelnemers aan de orde is (fietsers, wandelaars, scholieren) waarbij slimme fysieke ingrepen oplossingen kunnen bieden naast preventieve en educatieve maatregelen. Middelen hiervoor worden gegenereerd door het niet standaard inzetten op de aanleg van gescheiden rijbanen bij reconstructie of aanleg van provinciale wegen.

Limburg betaalbaar

10

EEN BETAALBAAR LIMBURG

De beschikbare ruimte in deze coalitieperiode wordt bepaald door als vertrekpunt de huidige meerjarenraming te nemen aangevuld met nieuwe externe ontwikkelingen (vrijval Escrow) en aangevuld met een aantal gemaakte keuzes zoals vermeld in onderstaande tabel.

Financiële Ruimte 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	2015-2019
A Begrotingssaldi t/m GS 24-3-2015	9	31	38	35	34	147
B Doorzetten verlaging MRB, zoals tijdelijk ingezet in 2014 en 2015 maar geen indexering toepassen		-7,6	-9,3	-10,9	-12,6	-40,4
C Intern niet indexeren m.i.v. 2016		0,2	0,4	0,6	0,8	2
D Extern indexeren m.i.v. 2016 met 1,5%		-0,5	-0,9	-1,4	-1,8	-4,6
E1 Generieke taakstelling		10	10	10	10	40
E2 Taakstelling op organisatie 1,25% per jaar		0,9	1,7	2,6	3,6	8,8
F Activeren spoorinfra / Incidentele vrijval reserve agenda treinverkeer		58				58
G Vrijval Escrow	48					48
Beschikbare ruimte	57	92	39,9	35,9	34	258,8
Inspanningsverplichting Europese middelen		25	25	25	25	100

De Provincie Limburg heeft een laag belastingniveau. In de financiële vertaling is ervoor gekozen om de belastingen in de komende vier jaar niet te verhogen en zelfs niet te indexeren. Dit kost 40 miljoen Euro in de vrije ruimte. Bij een eventuele herziening van de decentralisatie-uitkeringen via het Provinciefonds, zullen de negatieve gevolgen binnen de betreffende beleidsterreinen zelf (o.a. Natuur, BDU Verkeer en Vervoer) opgevangen moeten worden.

De kern van structuurversterkende projecten wordt gevormd door de investeringen in de Kennis-as én in de infrastructuur. Specifiek spoorinfrastructuur leent zich er voor om te activeren in de begroting. De reservering voor de spooragenda (58 miljoen Euro) kan daarmee in de vrije ruimte worden meegenomen. Binnen de BDU-middelen Verkeer en Vervoer vervalt de reservering voor de Tramlijn Hasselt-Maastricht. Bij de aanleg zullen de benodigde middelen geactiveerd worden. De vrijvallende middelen worden binnen de BDU aangewend voor halteplaatsen, verkeerveiligheid en andere verkeersinvesteringen.

Daarnaast worden de volgende keuzes gemaakt:

- De indexering voor gesubsidieerde instellingen wordt nu na drie jaar op nul te zijn gezet, weer hervat.
- De indexering voor interne kosten van de Provincie wordt wel vier jaar op nul gezet.
- Op beleid en op de organisatie wordt in deze periode 48,8 miljoen Euro bezuinigd. Dit is onderverdeeld in beleid (40 miljoen Euro) en organisatie (8,8 miljoen Euro).
- Met de vrijval Escrow (specifieke Essent-reservering) is er voor de komende periode 258 miljoen Euro vrij beschikbaar.
- De inspanningsverplichting om Europese middelen binnen te halen is 100 miljoen Euro.
- De Algemene Reserve (32 miljoen Euro) heffen we op en wordt toegevoegd aan de immunisatie-reserve.

BELEIDSINTENSIVERINGEN

Bij de beleidsintensivering wordt uitgegaan van 258,8 miljoen Euro vrije ruimte. Daar bovenop ligt er een inspanningsverlichting om uit Europese fondsen tenminste 100 miljoen Euro te genereren in de periode 2015–2019. Als stelregel voor de noodzakelijke cofinanciering (te weten 42 miljoen Euro voor de komende 4 jaar) wordt ongeveer 30% van de benodigde middelen vanuit een co-financieringsreserve geregeld (12 miljoen Euro) en 70% vanuit de projectbasis (30 miljoen Euro). Er worden nu nog geen uitgaven gekoppeld aan deze inkomsten.

Ook de komende jaren wordt onder de noemer Brightlands vol ingezet op de Limburgse kenniseconomie en de campussen. Extra aandacht en inzet van middelen zijn nodig om ook de ontwikkeling van de Greenportregio hiervan te laten profiteren. De financiering van diverse andere (maatschappelijk revolverende) projecten zal, in de lijn van de afspraken voor economische structuurversterking, gedekt worden uit de immunisatiereserve, alsmede uit de inkomsten uit Europese programma's. Provinciale Staten worden nadrukkelijk betrokken bij de keuze van projecten en de uitwerking daarvan met bedrijven en maatschappelijk partners.

Voor binnenstedelijke ontwikkelingen is specifiek een bedrag van 40 miljoen Euro geraamd.

In nevenstaande tabel zijn de intensivering nader gespecificeerd:

Intensiveringen 2015-2015

	2015	2016	2017	2018	2019	2015-2019
A Eerdere G s-besluiten	14,65					14,65
B Procesmiddelen	9					9
C Procesmiddelen energie		2	2	2	2	8
D Sociale agenda		4	4	4	4	16
E Onderwijs (+ MBO reg).		4	2	2	2	10
F Cultuur		4	4	4	4	16
G Sport		2	2	2	2	8
H Leefbaarheid innovatie zorg		3	3	3	3	12
I Burgerparticipatie		1	1	1	1	4
J Monumenten		2,5	2,5	2,5	2,5	10
K Cofinanciering europese middelen		3	3	3	3	12
L Aquisitie en LIOF		4	4	4	4	16
M Toerisme en recreatie		3	3	3	3	12
N IBA		6,25	6,25	6,25	6,25	25
O Binnenstedelijke ontwikkelingen		10	10	10	10	40
P Asbest		1,25	1,25	1,25	1,25	5
Q Nieuwe verdienmodellen Agro		5	5	5	5	20
R MKB		2	2	2	2	8
S Onvoorzien	33,35	35	-15,1	-19,1	-21	13,15
Totaal ruimtevragerd	57	92	39,9	35,9	34	258,8
T Revolverend en renderend						
Energie		12,5	12,5	12,5	12,5	50
Asbest		12,5	12,5	12,5	12,5	50

Inzet immunisatiereserve

Voor de komende periode geldt dat de immunisatiereserve niet onder de 900 miljoen Euro zal zakken. Dat betekent dat er maximaal 90 miljoen Euro inzetbaar is vanuit de immunisatiereserve, voor projecten met maatschappelijk rendement. Daarvan is minimaal 70 miljoen Euro beschikbaar voor economische structuurversterking, een bedrag dat evenredig wordt verminderd indien EU-middelen voor dezelfde doelen beschikbaar komen. De daardoor ontstane ruimte kan worden ingezet voor andere structuurversterkende maatregelen. Het overige deel (20 miljoen Euro) is beschikbaar voor investeringen in lijn met dit coalitieakkoord, waaronder bijzondere stedelijke functies.

Voor het overige deel van de immunisatiereserve (900 miljoen Euro) hanteren wij de provinciale investeringsstrategie zoals beschreven in de door Provinciale Staten geaccordeerde notitie 'Limburgs Rendement'. Daarmee worden partijen uitgedaagd om met voorstellen en businesscases te komen waarin een publiek belang gecombineerd wordt met een financieel rendement.

Eindejaarsopbrengsten worden toegevoegd aan de immunisatiereserve en het verlies aan het renteopbrengsten ten gevolge van uitgaven uit de immunisatiereserve wordt niet meer gecompenseerd. Ook in de volgende periodes dienen er voldoende middelen beschikbaar te zijn voor de dan geldende prioriteiten.

	2015	2016
Algemene reserve		32
Immunisatiereserve	954	
Aanvulling vanuit resultaat 2014	4	
Totaal immunisatiereserve		958
Totaal beschikbaar		990
Ondergrens revolverende inzet		900
Maximaal inzetbaar voor maatschappelijk rendement		90

Portefeuilleverdeling

CDA 1 (1ste plv. CdK)

Financiën
Cultuur en erfgoed
Sport
IBA
Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
Personeel en organisatie

CDA 2 (6de plv. CdK)

Rijksinfrastructuur
Openbaar vervoer
Landbouw
Plattelandsontwikkeling
Natuurbeleid/NB wet
Ooijen-Wanssum
Monumenten

VVD (2de plv. CdK)

Economie
Logistiek en distributie
Bedrijventerreinen
LIOF, MKB fonds
Campussen
Kennis-As
Grondbedrijf
Maastricht Aachen Airport

D66 (4de plv. CdK)

Onderwijs
Mediabeleid
Subsidies
Aanbestedingsbeleid
Interbestuurlijk toezicht
Archeologie
Euregiobestuur (EMR/RMN)
Ruimtelijke ordening
Ontgrondingen (excl. Handhaving)
Handhaving/RUD's

SP 1 (3de plv. CdK)

Energie
Asbestsanering
Duurzaamheid
Mijnschade en Mijnwater
Volkshuisvesting/Wonen
Demografie
Waterveiligheid
Waterketenbeleid/Waterschappen
Handhaving Ontgrondingen

SP 2 (7de plv. CdK)

Sociale agenda en zorg
Arbeidsmarkt
Burgerparticipatie
Leefbaarheid & Sociale veiligheid
Monitoring 3 decentralisaties
Financieel toezicht gemeenten

PVDA (5de plv. CdK)

Toerisme en recreatie
Binnenstedelijke ontwikkeling
Tweede vertegenwoordiger AVA IBA
Landgoederenzone
Provinciale wegen
Verkeersveiligheid
IPO Bestuur
Schutterijwezen

CDK

Algemene- Juridische aangelegenheden
Openbare orde en Veiligheid
Ambtelijke en bestuurlijke integriteit
Coördinatie Internationalisering
Public Affairs/Branding
Strategie

